

เอกสารประกอบศุภกรเสวนา 22 มิถุนายน 2550

วัชราริ้วไพบูลย์ (2548). ผัสสะและการสร้างความรู้ของผู้พิการ: ประสบการณ์ชีวิตของ
เฮเลน เคลเลอร์. ใน *ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาเทศ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิ-
รินธร(องค์กร มหาชน)น.275-322.

ผัสสะ
และการสร้างความรู้ของผู้พิการ:
ประสบการณ์ชีวิตของเฮเลน เคลเลอร์

วัชราริ้วไพบูลย์

บทนำ

พูดกันด้วยใจ

บริเวณทางเข้าสถาบันปริทัศน์ มินิมอล มีคนเดินเข้าออกกันพลุกพล่าน เราหาที่จอดรถบริเวณริมถนนเลขทางเข้าไปเล็กน้อย และเมื่อเดินย้อนมายังตัวอาคารของสถาบัน เราจึงเริ่มเห็นเด็ก ๆ ในชุดนักเรียนทั้งระดับประถมและมัธยมเกือบ 500 คน ยืนกันอยู่ทั่วไป บ้างก็เข้าแถวยืนรอคิวเล่นเกม บ้างกำลังเล่นเกมบ่าเป่า-ทอยห่วงชิงรางวัล บ้างเข้าแถวรอรับของแจก ทุกคนมีสีหน้าสนุกสนานร่าเริงโบกไม้โบกมือกันอย่างขลุมนุญ แม้ผู้คนจะแออัดมากมาย แต่เสียงก็ไม่อึกทึกครึกโครมมากนัก

เราพากันเดินเข้าไปข้างใน และได้ทราบว่างานจะเริ่มช้ากว่าที่กำหนดประมาณครึ่งชั่วโมง เพราะเด็ก ๆ สนุกกับกิจกรรมข้างนอกมากจนทำให้ช่วงรายการบนเวทีต้องเลื่อนเวลาออกไป อย่างไรก็ตาม เราก็ได้รับเชิญเข้าไปนั่งข้างใน บริเวณที่นั่งชมแถวที่สองถัดจากที่นั่งของกรรมการจัดงานวันนี้

ระหว่างที่นั่งรอ สังเกตเห็นได้ว่า แม้ผู้คนเขาทำงานกันวุ่นทั้งฝ่ายเวที แสงสี และเสียง แต่ทุกคนก็ทำงานกันอย่างเงียบ ๆ เมื่อได้เวลาที่รายการบนเวทีใกล้จะเริ่ม เด็กนักเรียนที่อยู่ด้านนอกจึงเข้ามานั่งจนเต็มห้องประชุม แม้จะมีเด็กนักเรียนจำนวนมากในห้องประชุม แต่ก็ไม่ได้เกิดเสียงแข็งแรงแม่มีการทักทายกันในหมู่คนเคยรู้จักมักคุ้น ในที่สุดแสงไฟก็ถูกหรี่ลงจนมืดเป็นสัญญาณให้เราทราบว่ารายการแสดงกำลังจะเริ่มแล้ว

ลีลาการแสดงชุด “สัมผัส” ของเด็กนักเรียนหญิงห้าคน เริ่มขึ้นเป็นรายการแรก ดวงหน้าที่ดกแต่งไว้งดงามน่ารัก เชิดสายตามังหะเพลงพร้อมรอยยิ้มที่ไปรอยสู่ผู้ชมตลอดเวลา แขนขาที่ขยับไหวร่าเริงด้วยท่วงท่าตามเนื้อหา

ของเพลงอย่างเหมาะสมงดงาม “...ไปซื้อมะละกอลูกพอเหมาะ ๆ สับ ๆ เฉาะ ๆ
ไม่ต้องมากมาย คำพริกกับกระเทียม ยอดเขียมกลั่นไฉ มะนาว น้ำปลา น้ำตาล
ทราย น้ำตาลปีบก็ดี... กลิ่นหอมชวนยั่ว น่าน้ำลายไหล...” การแสดงจบลง
ด้วยการที่นักแสดงทุกคนหยุดนิ่งอยู่ในท่าต่าง ๆ ตรงกลางเวที ทันตามจังหวะ
เพลงที่จบลงพอดี แม้จะเป็นการแสดงที่น่าประทับใจ แต่เสียงปรบมือกลับไม่
ได้ดังกระหึ่มมากมายนัก ผู้ชมส่วนใหญ่เพียงแต่ชูมือสองข้างขึ้นเหนือศีรษะและ
สลับคว่ำเหมือนที่เชอร์ลิตเคอร์ทำกันเท่านั้น เพื่อเป็นสัญลักษณ์แสดงความชื่น
ชม หากไม่รู้มาก่อนก็คงไม่เชื่อหรือกว่าเด็ก ๆ เหล่านี้ ทุกคนหูหนวกสนิทไม่
สามารถได้ยินเสียงอย่างที่เราได้ยินเลย

การแสดงละครชุดเล็กและการแสดงที่เป็นศิลปวัฒนธรรมของคนหู
หนวกผ่านไปอีกหลายชุด โดยมีผู้บรรยายให้แก่คนหูคิที่ไม่รู้ภาษามือฟัง แรก ๆ
เรารู้สึกว่าการพากย์ทำการแสดงด้วยภาษาพูดให้เราเข้าใจเนื้อหานั้นจำเป็นมาก
มิฉะนั้นก็คงไม่รู้เรื่อง ในขณะที่นักแสดงซึ่งไม่ได้ยินเสียงพากย์เลยแต่สามารถ
แสดงได้อย่างสอดคล้องกับการพากย์ จนเรารู้สึกกลมกลืนสนุกสนานไปกับ
เนื้อหาการแสดง บางครั้งการแสดงคลกมากเราถึงกับหัวเราะกันดังลั่น เรา
ก็ได้ยินเสียงหัวเราะของผู้ชมหูหนวกเหมือนกัน แม้เขาจะเปล่งเสียงออกมาเป็น
เสียงที่แตกต่าง แต่เรารู้ว่าเราต่างอยู่ในอารมณ์เดียวกัน และเราก็เริ่มรู้สึกว่า
เสียงพากย์เป็นส่วนเกินของการแสดงขึ้นมาทีละน้อย ๆ

การแสดงเต้นแอโรบิคเป็นอีกรายการหนึ่งที่น่าประทับใจมาก การเต้น
ด้วยลีลาท่าทางที่สวยงาม คู่อ่อนช้อยงดงามแต่เข้มแข็งและมีพลังด้วยการออก
จังหวะที่กระชับและแม่นยำ ทำให้ผู้ชมรู้สึกเร้าใจและอยากจะลุกขึ้นยืดเส้นยืด
สายไปกับเขาด้วย นอกจากนั้นการแสดง “ลิปซิงค์” ด้วยเพลงจูบเย้ยจันทร์

ที่สองชายแต่งกายเป็นชายหญิงเป็นผู้แสดง ก็สร้างความเคลิบเคลิ้มและฉงนฉงายว่า คนหูหนวกสามารถทำท่าร้องเพลงได้ตามจังหวะดนตรีทั้งที่ไม่ได้ยินเสียงได้อย่างไร

สุดท้ายเป็นรายการสำคัญที่สุดที่ทุกคนรอคอย คือ การแสดงละครเรื่อง “พระอภัยมณี” โดยนักแสดงหูหนวก เช่นเดิม สำหรับคนหูดีก็จะมีภาษากาย ภาษาพูดให้ฟัง เมื่อมีความเหลื่อมกันบ้างระหว่างการพากย์กับการแสดง เราจะรู้สึกว่าคนพากย์พากย์ไม่ตรงหรือไม่ทัน มากกว่าที่จะรู้สึกว่านักแสดงแสดงไม่ตรงกับภาษากาย เมื่อการแสดงจบลง ทั้งนักแสดงและผู้ชมก็มาทักทายกัน ด้วยภาษามือ ทุกคนมีความสุข ด้วยเหตุนี้กรรมังที่เขาตั้งชื่องานนี้ว่า งาน “พูดกันด้วยใจ” เพราะพวกเขาพูดด้วยภาษาที่สังคมกำหนดไว้ไม่ได้ แต่พวกเขาสามารถพูด (ที่หมายถึงการสื่อสาร) กันด้วยใจ ทำให้นึกถึงวลีของคนหูหนวกที่ว่า “มือสื่อภาษา คาสื่อหัวใจ” นั่นคงเป็นวิธี “พูดกันด้วยใจ” ของเขานั้นเอง แต่สิ่งที่ค้างคาใจคือ ความรับรู้และเข้าใจของพวกเขาเกิดขึ้นได้อย่างไร และความรู้หรือความจริงในโลกของเขานั้นเหมือนหรือต่างกับของคนอื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร

แจ้งด้วยจิต: สัมผัส ความสุข และความสำเร็จ

เมื่อก้าวเข้าไปในบ้านเรารู้สึกได้ถึงความอบอุ่น ผ่อนคลาย กับการทักทายและพูดคุยที่เป็นกันเองของเจ้าของบ้าน ทุกอย่างในบ้านดูสะอาดตาและเป็นระเบียบ ความเป็นครูบาอาจารย์ของท่านทั้งสองกรรมังที่ทำให้บ้านเรือนมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเช่นนี้ และเพราะวันนี้เป็นวันหยุด พ่อแม่ ลูกชาย ลูกสาวจึงอยู่กันพร้อมหน้า

ภายในห้องรับแขก เราเห็นภาพถ่ายวันรับปริญญาที่ถ่ายพร้อมหน้ากันทั้งครอบครัวมากกว่า 2 ภาพ เมื่อพูดคุยสอบถามจึงทราบว่า ลูกสาวคนโตของอาจารย์เจ้าของบ้านจบปริญญาโทมีงานทำเป็นหลักเป็นฐานแล้ว ส่วนลูกชายคนเล็กกำลังเรียนปริญญาโทและทำงานไปด้วย นับเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจของครอบครัวอย่างยิ่ง เรานั่งคุยกันอยู่เกือบชั่วโมงก็ย้ายไปคุยต่อในครัว โดยทำกับข้าวกันไปด้วย สองสามีภรรยาเจ้าของบ้านช่วยกันทำกับข้าวอย่างคล่องแคล่ว เราแทบไม่ได้ช่วยอะไรเลย ทั้งผัด แกง ต้ม ส่งกลิ่นหอมมารับประทาน และเชื่อว่าต้องรสชาติแน่ๆ เพราะลูกชายบ้านนี้ยังพกข้าวกล่องของคุณแม่ไปเป็นมื้อกลางวันทำงานทุกวัน ภาพที่เห็นในวันนี้ทำให้เราเปลี่ยนความคิดที่ว่าคนคาบอดไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับไฟ เพราะอาจทำให้เกิดไฟไหม้ได้ หรือคงทำอาหารไม่ได้ เนื่องจากไม่ว่าจะขันคอนปอก ถ้าง หั่น ผัด ปรงรส ล้วนต้องใช้สายตาทั้งนั้น

บรรยากาศที่โต๊ะอาหารดีมาก ปกติเรามักเห็นพ่อแม่ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นแม่คอยดูแลตักกับข้าวให้ลูก แต่บ้านนี้เขาค่างดูแลกันและกันดีมาก น่าปลื้มใจ จนเราอดไม่ได้ที่จะถามออกไปว่า “คุณพ่อคุณแม่เลี้ยงลูกกันมาอย่างไร ลูกจึงเป็นเด็กดี น่ารักอย่างนี้ ทั้งๆ ที่ตาก็มองไม่เห็นทั้งสองคน” ซึ่งทั้งสองท่านบอกว่า “เลี้ยงด้วยความรัก แม้ตาจะมองไม่เห็นแต่เราก็สัมผัสได้ พูดได้ และได้ยินการเคลื่อนไหวและเสียงพูดของลูก เท่านั้นที่มากพอแล้ว เราทำทุกอย่างที่พ่อแม่ทั่วไปพึงทำให้ลูก พ่อแม่ได้เลี้ยงเรามาอย่างไร เราก็เลี้ยงลูกของเราแบบนั้น เมื่อพวกเขายังเด็กก็มีคือมีขนบ้าง เราก็เอากระป๋วนผูกข้อเท้าเขาไว้ ไปชนตรงไหนเราก็จะรู้ เมื่อเขาทำผิดเราก็จะพูดสอนเขา เพราะการมองไม่เห็นทำให้เราสัมผัสกันมากขึ้น มันจึงเป็นความใกล้ชิดผูกพันและเข้าอกเข้าใจ

ที่สำคัญเราได้แสดงถึงความมุ่งมั่นสร้างฐานชีวิตให้พวกเขา ไม่ว่าจะที่บ้าน
ของตัวเอง การศึกษาที่ไม่น้อยหน้าคนอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้คงทำให้ลูก ๆ แจ่มใน
จิตถึงความเป็นพ่อแม่ของเรา”

ผัสสะสร้างโลก

มนุษย์เรามีชีวิตอยู่กับความรู้หรือความจริงที่ไม่เพียงแต่ถูกสร้างจาก
วัฒนธรรมในสังคม หากยังถูกสร้างผ่านผัสสะและการรับรู้ของมนุษย์เองด้วย¹
โดยที่การทำงานของประสาทสัมผัสต่าง ๆ (sense bases) ในแต่ละชั่วขณะของ
การรับรู้ ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างแยกส่วน แต่จะเกิดขึ้นผสมผสานไปพร้อม ๆ กันตาม
สัญญาณธรรมชาติที่ส่งออกมาของสิ่งที่จะรับรู้ (sense objects)² แต่เทคโนโลยี
และการสื่อสารที่ถูกสร้างขึ้นตามวิถีคิดของสังคมสมัยใหม่ มักจะมีความโน้มเอียง
ที่จะรับใช้ประสาทสัมผัสเฉพาะมิติทางการมองเห็นและการได้ยิน ซึ่งสามารถ
ผลิตซ้ำและใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า³ ทำให้ระยะทางและเวลาไม่ใช่ข้อ
จำกัดของการมีปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์อีกต่อไป และที่สำคัญ ปฏิบัติการการรับ

¹ Peter Berger & Thomas Luckman, *The Social Construction of Reality: A treatise in the sociology of knowledge* (New York: Anchor Books, 1969), p.1, 47-48.; David Howes, “Introduction: “To Summon All the Senses”” in *The Varieties of Sensory Experiences*, edited by David Howes (Canada: University of Toronto Press, 1991), pp. 3-21.

² David Howes, “Sensorial Anthropology,” in *The Varieties of Sensory Experiences*, pp.167-191.

³ Walter Benjamin, “The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction,” in *Illuminations, Walter Benjamin: Essay and Reflections*,

รู้โดยประสาทสัมผัสทั้งสองมิติ คือ การได้ยินและการมองเห็น เกิดขึ้นผ่านสื่อกลางที่เรียกว่า “ภาษาพูด” ของมนุษย์ที่มีใช้กันมาก่อนหน้าแล้ว โดยมี “ตัวอักษรหรือคำ” เป็นตัวกำกับความหมายและความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งในโลก⁴ เมื่อผัสสะการรับรู้เป็นเสมือนเครื่องมือสำคัญในการรับรู้โลกของมนุษย์ที่อาจแตกต่างกันไป และการที่สังคมสมัยใหม่ปล่อยให้ “ภาษาพูด” ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเพียงภาษาเดียว เราจะแน่ใจได้อย่างไรว่าชุดความรู้ในสังคมที่ถูกสร้างด้วยภาษาคงถาวร จะไม่ไปก่อกับความรู้ที่เกิดจากผัสสะการรับรู้อื่นที่อธิบายความหมายด้วยภาษาพูดไม่ได้⁵

สถานการณ์ของโลกปัจจุบันที่เป็นอยู่ เป็นความยินยอมพร้อมใจของมนุษย์ทุกคน หรือมนุษย์กำลังถูกคุกคามจากการกดขี่ครอบงำของอำนาจหรือกฎเกณฑ์บางอย่าง หากมนุษย์เกิดมามีประสาทสัมผัสที่จำกัดลงไปบ้าง เช่น ตาบอด หูหนวก ไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยการมองเห็นและการได้ยิน มนุษย์จะยังคงเรียนรู้และรับรู้โลกเพื่อการดำรงอยู่ได้หรือไม่ อย่างไร ยังมีกฎเกณฑ์หรือวิธีการรับรู้โลกอื่นใดอีกหรือไม่ที่มนุษย์สามารถกระทำและเข้าใจได้ โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งด้วยหู คุด้วยตา แต่สามารถเข้าใจได้

translated by Harry Zohn, edited by Hannah Arendt (New York: Schocken Books, 1969), pp. 217-251.

⁴ Walter J. Ong, “The Shifting Sensorium,” in *The Varieties of Sensory Experiences*, edited by David Howes, pp. 25-30.

⁵ Nadia C. Seremetakis, *The Sense Still: Perception and Memory as Material Culture in Modernity* (Boulder, San Francisco, Oxford: Westview Press, 1994).

ที่สองชายแต่งกายเป็นชายหญิงเป็นผู้แสดง ก็สร้างความเคลิบเคลิ้มและฉงนฉงายว่า คนหูหนวกสามารถทำท่าร้องเพลงได้ตามจังหวะดนตรีทั้งที่ไม่ได้ยินเสียงได้อย่างไร

สุดท้ายเป็นรายการสำคัญที่สุดที่ทุกคนรอคอย คือ การแสดงละครเรื่อง “พระอภัยมณี” โดยนักแสดงหูหนวก เช่นเดิม สำหรับคนหูดีก็จะมีภาษากาย ภาษาพูดให้ฟัง เมื่อมีความเหลื่อมกันบ้างระหว่างการพากย์กับการแสดง เรา จะรู้สึกว่าคนพากย์พากย์ไม่ตรงหรือไม่ทัน มากกว่าที่จะรู้สึกว่านักแสดงแสดง ไม่ตรงกับภาษากาย เมื่อการแสดงจบลง ทั้งนักแสดงและผู้ชมก็มาทักทายกัน ด้วยภาษามือ ทุกคนมีความสุข ด้วยเหตุนี้กรรมังที่เขาตั้งชื่องานนี้ว่า งาน “พูดกันด้วยใจ” เพราะพวกเขาพูดด้วยภาษาที่สังคมกำหนดไว้ไม่ได้ แต่พวกเขาสามารถพูด (ที่หมายถึงการสื่อสาร) กันด้วยใจ ทำให้นึกถึงวลีของคนหูหนวกที่ว่า “มือสื่อภาษา คาสื่อหัวใจ” นั่นคงเป็นวิธี “พูดกันด้วยใจ” ของเขา นั่นเอง แต่สิ่งที่ค้างคาใจคือ ความรับรู้และเข้าใจของพวกเขาเกิดขึ้นได้อย่างไร และความรู้หรือความจริงในโลกของเขานั้นเหมือนหรือต่างกับของคนอื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร

แจ้งด้วยจิต: สัมผัส ความสุข และความสำเร็จ

เมื่อก้าวเข้าไปในบ้านเรารู้สึกได้ถึงความอบอุ่น ผ่อนคลาย กับการทักทายและพูดคุยที่เป็นกันเองของเจ้าของบ้าน ทุกอย่างในบ้านดูสะอาดตาและเป็นระเบียบ ความเป็นครูบาอาจารย์ของท่านทั้งสองกรรมังที่ทำให้บ้านเรือน มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเช่นนี้ และเพราะวันนี้เป็นวันหยุด พ่อแม่ ลูกชาย ลูกสาวจึงอยู่กันพร้อมหน้า

ภายในห้องรับแขก เราเห็นภาพถ่ายวันรับปริญญาที่ถ่ายพร้อมหน้ากันทั้งครอบครัวมากกว่า 2 ภาพ เมื่อพูดคุยสอบถามจึงทราบว่า ลูกสาวคนโตของอาจารย์เจ้าของบ้านจบปริญญาโทมีงานทำเป็นหลักเป็นฐานแล้ว ส่วนลูกชายคนเล็กกำลังเรียนปริญญาโทและทำงานไปด้วย นับเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจของครอบครัวอย่างยิ่ง เรานั่งคุยกันอยู่เกือบชั่วโมงก็ย้ายไปคุยต่อในครัว โดยทำกับข้าวกันไปด้วย สองสามีภรรยาเจ้าของบ้านช่วยกันทำกับข้าวอย่างคล่องแคล่ว เราแทบไม่ได้ช่วยอะไรเลย ทั้งผัด แกง ต้ม ส่งกลิ่นหอมมารับประทาน และเชื่อว่าต้องรสดีแน่ๆ เพราะลูกชายบ้านนี้ยังพกข้าวกล่องของคุณแม่ไปเป็นมื้อกลางวันทำงานทุกวัน ภาพที่เห็นในวันนี้ทำให้เราเปลี่ยนความคิดที่ว่าคนคาบอดไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับไฟ เพราะอาจทำให้เกิดไฟไหม้ได้ หรือคงทำอาหารไม่ได้ เนื่องจากไม่ว่าจะขันคอนปอก ถ้าง หั่น ผัด ปิ้งรส ล้วนต้องใช้สายตาทั้งนั้น

บรรยากาศที่โต๊ะอาหารดีมาก ปกติเรามักเห็นพ่อแม่ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นแม่คอยดูแลตักกับข้าวให้ลูก แต่บ้านนี้เขาค่างดูแลกันและกันดีมาก น่าปลื้มใจ จนเราอดไม่ได้ที่จะถามออกไปว่า “คุณพ่อคุณแม่เลี้ยงลูกกันมาอย่างไร ลูกจึงเป็นเด็กดี น่ารักอย่างนี้ ทั้งๆ ที่ตาก็มองไม่เห็นทั้งสองคน” ซึ่งทั้งสองท่านบอกว่า “เลี้ยงด้วยความรัก แม้ตาจะมองไม่เห็นแต่เราก็สัมผัสได้ พูดได้ และได้ยินการเคลื่อนไหวและเสียงพูดของลูก เท่านั้นที่มากพอแล้ว เราทำทุกอย่างที่พ่อแม่ทั่วไปพึงทำให้ลูก พ่อแม่ได้เลี้ยงเรามาอย่างไร เราก็เลี้ยงลูกของเราแบบนั้น เมื่อพวกเขายังเด็กก็มีคือมีขนบ้าง เราก็เอากระป๋วนผูกข้อเท้าเขาไว้ ไปชนตรงไหนเราก็จะรู้ เมื่อเขาทำผิดเราก็จะพูดสอนเขา เพราะการมองไม่เห็นทำให้เราสัมผัสกันมากขึ้น มันจึงเป็นความใกล้ชิดผูกพันและเข้าอกเข้าใจ

ที่สำคัญเราได้แสดงถึงความมุ่งมั่นสร้างฐานชีวิตให้พวกเขา ไม่ว่าจะที่บ้าน
ของตัวเอง การศึกษาที่ไม่น้อยหน้าคนอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้คงทำให้ลูก ๆ แจ่มใน
จิตถึงความเป็นพ่อแม่ของเรา”

ผัสสะสร้างโลก

มนุษย์เรามีชีวิตอยู่กับความรู้หรือความจริงที่ไม่เพียงแต่ถูกสร้างจาก
วัฒนธรรมในสังคม หากยังถูกสร้างผ่านผัสสะและการรับรู้ของมนุษย์เองด้วย¹
โดยที่การทำงานของประสาทสัมผัสต่าง ๆ (sense bases) ในแต่ละชั่วขณะของ
การรับรู้ ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างแยกส่วน แต่จะเกิดขึ้นผสมผสานไปพร้อม ๆ กันตาม
สัญญาณธรรมชาติที่ส่งออกมาของสิ่งที่จะรับรู้ (sense objects)² แต่เทคโนโลยี
และการสื่อสารที่ถูกสร้างขึ้นตามวิถีคิดของสังคมสมัยใหม่ มักจะมีความโน้มเอียง
ที่จะรับใช้ประสาทสัมผัสเฉพาะมิติทางการมองเห็นและการได้ยิน ซึ่งสามารถ
ผลิตซ้ำและใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า³ ทำให้ระยะทางและเวลาไม่ใช่ข้อ
จำกัดของการมีปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์อีกต่อไป และที่สำคัญ ปฏิบัติการการรับ

¹ Peter Berger & Thomas Luckman, *The Social Construction of Reality: A treatise in the sociology of knowledge* (New York: Anchor Books, 1969), p.1, 47-48.; David Howes, “Introduction: “To Summon All the Senses”” in *The Varieties of Sensory Experiences*, edited by David Howes (Canada: University of Toronto Press, 1991), pp. 3-21.

² David Howes, “Sensorial Anthropology,” in *The Varieties of Sensory Experiences*, pp.167-191.

³ Walter Benjamin, “The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction,” in *Illuminations, Walter Benjamin: Essay and Reflections*,

รู้โดยประสาทสัมผัสทั้งสองมิติ คือ การได้ยินและการมองเห็น เกิดขึ้นผ่านสื่อกลางที่เรียกว่า “ภาษาพูด” ของมนุษย์ที่มีใช้กันมาก่อนหน้าแล้ว โดยมี “ตัวอักษรหรือคำ” เป็นตัวกำกับความหมายและความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งในโลก⁴ เมื่อผัสสะการรับรู้เป็นเสมือนเครื่องมือสำคัญในการรับรู้โลกของมนุษย์ที่อาจแตกต่างกันไป และการที่สังคมสมัยใหม่ปล่อยให้ “ภาษาพูด” ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเพียงภาษาเดียว เราจะแน่ใจได้อย่างไรว่าชุดความรู้ในสังคมที่ถูกสร้างด้วยภาษาคงถาวร จะไม่ไปก่อกับความรู้ที่เกิดจากผัสสะการรับรู้อื่นที่อธิบายความหมายด้วยภาษาพูดไม่ได้⁵

สถานการณ์ของโลกปัจจุบันที่เป็นอยู่ เป็นความยินยอมพร้อมใจของมนุษย์ทุกคน หรือมนุษย์กำลังถูกคุกคามจากการกดขี่ครอบงำของอำนาจหรือกฎเกณฑ์บางอย่าง หากมนุษย์เกิดมามีประสาทสัมผัสที่จำกัดลงไปบ้าง เช่น ตาบอด หูหนวก ไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยการมองเห็นและการได้ยิน มนุษย์จะยังคงเรียนรู้และรับรู้โลกเพื่อการดำรงอยู่ได้หรือไม่ อย่างไร ยังมีกฎเกณฑ์หรือวิธีการรับรู้โลกอื่นใดอีกหรือไม่ที่มนุษย์สามารถกระทำและเข้าใจได้ โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งด้วยหู คุด้วยตา แต่สามารถเข้าใจได้

translated by Harry Zohn, edited by Hannah Arendt (New York: Schocken Books, 1969), pp. 217-251.

⁴ Walter J. Ong, “The Shifting Sensorium,” in *The Varieties of Sensory Experiences*, edited by David Howes, pp. 25-30.

⁵ Nadia C. Seremetakis, *The Sense Still: Perception and Memory as Material Culture in Modernity* (Boulder, San Francisco, Oxford: Westview Press, 1994).

การศึกษาเกี่ยวกับความรู้และความจริงที่สังคมสร้างขึ้นในช่วงที่ผ่านมา มักเน้นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมในสังคมหนึ่ง ๆ ที่ทำให้ความรู้และความจริงเหล่านั้นมีความแตกต่างหลากหลายกันไป ทั้งยังสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการที่ “คนนอก” ควรทำความเข้าใจสังคมวัฒนธรรมนั้น ๆ ผ่านสายตาของ “คนใน” ด้วย อย่างไรก็ตาม การศึกษาเหล่านั้นยังขาดการเน้นย้ำว่า แท้จริงแล้วแม้ภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรมเดียวกัน หากมนุษย์มีผัสสะการรับรู้ที่แตกต่างกันออกไป เช่น หูหนวกหรือตาบอด ความจริงและความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นจากประสบการณ์ชีวิตของเขาเหล่านั้น อาจมีความแตกต่างไปจากความจริงและความรู้ของคนทั่วไปที่มีผัสสะการรับรู้ที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งก็ควรได้รับการทำความเข้าใจผ่านมุมมองของคนในเช่นกัน

สิ่งที่บทความนี้ต้องการนำเสนอคือ *ประเด็นที่หนึ่ง* ความแตกต่างของผัสสะการรับรู้ทำให้มนุษย์มีประสบการณ์ที่ต่างกัน ซึ่งไม่เพียงเพราะอคติที่สังคมมีต่อผู้พิการเท่านั้น แต่เพราะผัสสะการรับรู้ที่แตกต่างไปของผู้พิการนั้นได้สร้างโลกของผู้พิการให้มีลักษณะต่างออกไป และแม้ว่าผู้พิการจะมีประสบการณ์รับรู้ที่แตกต่างไปจากคนส่วนใหญ่ แต่พวกเขาก็ยังสามารถรับรู้และเข้าใจความเป็นจริงในโลกได้ อีกทั้งยังสามารถสร้างความรู้จากความจริงที่พวกเขาได้ประสบ และนำมาใช้ในการดำรงชีวิตให้เป็นปกติได้เช่นคนทั่วไป *ประเด็นที่สอง* เมื่อความรู้และความจริงในโลกของคนที่มีประสาทสัมผัสที่แตกต่าง ถูกคุกคามจากชุดความรู้และปฏิบัติการบนสนามความหมายที่กว้างกว่าของคนที่มีประสาทสัมผัสครบถ้วนกว่า มันได้ก่อให้เกิดความคับข้องใจและผลักดันให้เกิดการค้นร่นขวนขวายและก้าวเข้าสู่สนามความหมายที่กว้างกว่านั้น เพื่อให้มีตำแหน่งแห่งที่ของคนที่มีสัมผัสกับคนอื่นอย่างมีความหมาย เป็นที่เข้าใจและ

สามารถปฏิบัติการทางสังคมร่วมกันได้ และ**ประเด็นสุดท้าย** คือ การลดทอนศักยภาพในการใช้ประสาทสัมผัสเพื่อการรับรู้ของมนุษย์ โดยวิธีคิดที่มากับความเจริญก้าวหน้าของโลกที่ทันสมัย ซึ่งอาจลดทอนความเป็นมนุษย์และการดำรงอยู่อย่างเกื้อกูลกันให้ค่อย ๆ หดหายไปทีละน้อย ๆ โดยเราไม่รู้ตัว จนลืมไปว่า “แม้ไม่เห็น ไม่ได้ยิน แคมมนุษย์ก็ยังรับรู้และเข้าใจได้”

บทความนี้จะนำเสนอมุมมองดังกล่าว ผ่านเรื่องราวและประสบการณ์ชีวิตของเฮเลน เคลเลอร์ (Helen Keller) สตรีพิการทั้งหูหนวกและตาบอด ที่มีคนเคารพมากที่สุดในด้านศตวรรษที่ 20 โดยบอกเล่าผ่านงานเขียนของเธอเองที่ชื่อ “The Story of My Life by Helen Keller”⁶

การสร้างความรู้/ความจริงทางสังคม กับผัสสะการรับรู้ของมนุษย์

ดังที่กล่าวข้างต้นว่า มนุษย์เรามีชีวิตอยู่กับความรู้หรือความจริงที่ไม่เพียงแต่จะถูกสร้างจากวัฒนธรรมในสังคม ความรู้และความจริงเหล่านั้นยังถูกสร้างผ่านผัสสะและการรับรู้ของมนุษย์เองด้วย นักปรัชญาและนักทฤษฎีทางสังคมให้ความสนใจกับการรับรู้และการสร้างความจริงมายาวนาน แม้แนวคิดทฤษฎีที่ใช้จะมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่อาจกล่าวได้ว่ามีความเข้าใจร่วมกันประการหนึ่ง ที่ถือว่าประสบการณ์การรับรู้ของมนุษย์เป็นกระบวนการวิภาษ

⁶ เฮเลน เคลเลอร์, *ชีวิตของข้าพเจ้า*, แปลโดย อภรณ์ ชาติบุรุษ (พระนคร: ก้าวหน้า, 2512). จากเรื่องเดิมโดย Helen Keller, *The Story of My Life* (Part I) (New York: Doubleday, 1905).

ทางสังคม (social dialectic process) ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบที่สำคัญ คือ การรับรู้และเข้าใจสรรพสิ่งของโลกภายนอก (internalization) การแสดงออกซึ่งความคิดหรือความหมายภายในของปัจเจกบุคคลออกสู่โลกภายนอก (externalization) เพื่อแลกเปลี่ยนกับคนอื่นในสังคม และการสร้าง ความหมายและความเป็นรูปธรรมให้แก่สรรพสิ่ง (objectification) การที่มนุษย์จะสามารถดำรงอยู่อย่างมีความสัมพันธ์ในโลกเดียวกัน หมายถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าว⁷

ในชีวิตประจำวัน มนุษย์จึงต้องพยายามค้นหา เข้าใจ ความหมายอันเป็นเสมือนกฎเกณฑ์ทางสังคม ที่จะช่วยให้เขาจัดความสัมพันธ์ของตัวเองกับสรรพสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ หากความพยายามดังกล่าวไม่บรรลุผล จะส่งผลให้บุคคลนั้น ๆ ต้องจมอยู่กับโลกอันสับสนไร้ระเบียบ ไม่มีความหมาย

ในกระบวนการที่มนุษย์รับรู้โลกภายนอกเข้าสู่คนและสื่อความหมายระหว่างกันนั้น มนุษย์ได้สร้าง “ความรู้” และ “ความจริง” ที่ใช้สำหรับการดำรงชีวิตร่วมกัน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าโลกแห่งความจริงและความรู้ของทุกคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมจะเป็นเอกภาพเหมือนกันหมด โลกแห่งความจริงของแต่ละคนใช้จะเหมือนกันทั้งหมด อาจเหมือนกันพอที่จะใช้ชีวิตร่วมกันได้ แม้ว่าส่วนที่เหลืออาจแตกต่างกันมากกว่าส่วนที่เหมือนกันก็ตาม

⁷ Peter Berger & Thomas Luckman, “Society as Subjective Reality,” in *The Social Construction of Reality: A treatise in the sociology of knowledge*, pp.129 -130.

“คนพิการ” มีความเป็นอยู่ในสังคมไทยคล้ายคลึงกับผู้คนที่หลากหลาย ลักษณะที่มีความแตกต่างจาก “คนทั่วไป” เช่น วัยรุ่น คนชรา คนจน เป็นต้น ความเป็น “คนที่แตกต่าง” ในสังคมของคนพิการ เป็นความรู้และความจริงที่คนอื่นสร้างขึ้นมามองเขาแทนตัวเขา โดยความรู้และความจริงเหล่านั้นกลายเป็น “สามัญสำนึก” ที่รับรู้เข้าใจกันได้โดยไม่ต้องตั้งคำถาม และคนพิการเองก็อาจจะรับหรืออ้างอิงไปเป็นความจริงเกี่ยวกับตัวเอง หรืออาจจะต่อต้านโต้แย้งปฏิเสธในเวลาเดียวกัน^๑ ความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์มักถูกมองด้วยการประเมินคุณค่าว่าเป็นเรื่องของความผิดปกติ หรือความเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานของสังคม ด้วยเหตุนี้ “เสียง” ที่จะแสดงความคิด ความต้องการ คำอธิบายตัวเองของคนเหล่านั้น จึงมักถูกสกัดกั้น กดทับไว้ด้วย “สามัญสำนึก” ของสังคม คงไว้เพียงความเงิบงั้นในความรู้และความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับ “ความแตกต่าง”

ผัสสะและการรับรู้เป็นกลไกของกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ที่ผ่านองค์ประกอบของความเป็นมนุษย์ตามคำอธิบายทางพุทธที่เรียกว่า “ขั้น 5” อันมีลักษณะเป็นรูปธรรม 1 หมวด และนามธรรม 4 หมวด เมื่อมารวมกันทำให้เกิดบัญญัติ เช่น บุคคล ตัวตน^๒ ซึ่งสามารถอธิบายเป็นภาพนิ่งก่อน

^๑ ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล, “คำนำ: ชายขอบสังคมไทย,” ใน *ชีวิตชายขอบ: ตัวตนกับความหมาย* (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2545).

^๒ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *พุทธธรรม: กฎธรรมชาติและคุณค่าสำหรับชีวิต* (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538); อภิชัย พันธเสน, *พุทธ*

เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจถึงกลไกการทำงานในการเรียนรู้โลกของมนุษย์ภายหลัง
ได้ดังนี้

1. รูปขันธ์ (Corporeality) หมายถึงส่วนประกอบของร่างกายที่เป็น
รูปธรรมทั้งหมด รวมทั้งส่วนที่เป็นชีวกายภาพและจิตใจที่เป็นตัวรับประสาท
สัมผัส (sense bases) คือ ตา (eyes) หู (ears) จมูก (nose) ลิ้น (tongue)
กาย (body) และใจ (mind) ซึ่งมีเฉพาะในคำอธิบายทางพุทธ

2. เวทนาขันธ์ (Feeling or Sensation) หมายถึงส่วนที่เป็นการ
เสวยอารมณ์ ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ ต่อสิ่งที่รับรู้ (sense objects)
อันได้แก่ ภาพ (form or sight) เสียง (sound) กลิ่น (smell) รส (taste)
สัมผัส (touch) และสิ่งที่จิตนึกคิดถึงได้ (cognizable object) สิ่งนี้จะเป็น
ตัวทำให้เกิดการไขว่คว้าต้องการ การหลีกเลี่ยง หรือวางเฉย

3. สัญญาขันธ์ (Perception) หมายถึง ส่วนที่เป็นตัวกำหนดความ
หมายหรือการหมายรู้ เป็นกระบวนการเรียกเก็บ รวบรวม หรือสังสมข้อมูลของ
การเรียนรู้สรรพสิ่ง ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นวัตถุขันธ์ของความคิดของมนุษย์นั่นเอง
อาจมีส่วนที่ไม่พึงประสงค์คือ การยึดติดตามสัญญาจะเป็นตัวปิดกั้นไม่
ให้สามารถเข้าถึงความจริงแท้ที่อยู่ลึกกลงไปได้

4. สังขารขันธ์ (Mental formation) เป็นส่วนที่ปรุงแต่งจิตให้
ชั่ว หรือเป็นกลาง โดยมีเจตนาหรือความตั้งใจเป็นตัวนำร่วมด้วยเสมอ อาจ

เศรษฐศาสตร์: วัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ (กรุง-
เทพฯ: สำนักพิมพ์อัมรินทร์, 2544); วิจิต เปานิล, พุทธกระบวนการทัศน์: เพื่อสุขภาพและ
การเยียวยาในสังคมไทย (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, แผนงานวิจัยปรัชญาวิทยาศาสตร์
และกระบวนการทัศน์สุขภาพ, 2546).

เป็นความนึกคิดที่ชั่วต่าง ๆ เช่น ศรัทธา เมตตา ปัญญา โมหะ มานะ เป็นต้น ซึ่งจะเริ่มเองได้และเป็นฝ่ายกระทำต่ออารมณ์

5. วิญญาณจันท์ (Consciousness) คือ ส่วนที่เป็นความรู้แจ้งในอารมณ์ทางประสาทสัมผัสทั้งด้านชีวภาพทั้ง 5 และทางจิตใจ คือ การเห็น (eye conscious or visual sense) การได้ยิน (ear conscious or acoustic sense) การได้กลิ่น (nose conscious or olfactory sense) การรู้รส (tongue conscious or gustatory sense) การรู้สัมผัสทางกาย (body conscious or tactile and proprioceptive senses) และการรู้อารมณ์ทางใจ (mind conscious or emotional sense) ซึ่งทั้งหมดนี้รวมเรียกว่า “จิต” ซึ่งก็คือวิญญาณ เป็นความรู้ประเภทขั้นพื้นฐานและเกี่ยวข้องกับนามจันท์อื่น ๆ

การสื่อสารรับรู้ระหว่างความรู้เกี่ยวกับโลกภายนอกทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และความรู้สึคนึกคิดของโลกภายในของมนุษย์ จะมีส่วนที่เรียกว่า “อายคนะภายใน” (sense bases) คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทำหน้าที่เป็นทวาร หรือประตู หรือแดนเชื่อมต่อให้เกิดความรู้ ส่วนสื่อที่นำความรู้จากโลกภายนอกมาสู่การรับรู้ภายใน คือ ส่วนที่เรียกว่า “อายคนะภายนอก” (sense objects) ได้แก่ คลื่นแสงที่นำรูปหรือแบบฟอร์ม คลื่นเสียง กลิ่น รส สัมผัส และวัตถุที่จิตนึกคิดถึงได้ ซึ่งสิ่งที่มนุษย์จะรับรู้เหล่านี้ มักจะถูกจัดการภายใต้โครงสร้างของกฎเกณฑ์ที่เรียกว่า “ภาษา”

กระบวนการรับรู้โลกภายนอก (externalization) เกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่จะรับรู้ หรืออายคนะภายนอก มากระทบกับประสาทการรับรู้ หรืออายคนะภายใน ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกรู้สึก (feeling) ต่อสิ่งที่รับรู้ได้เป็น 3 แบบ คือ เป็นสุข ทุกข์ หรือเฉย ๆ ขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดการกำหนดความหมายหรือที่เรียกว่า

การหมายรู้ (perception) ซึ่งจะเป็นขั้นการสังสมข้อมูลหรือความรู้เกี่ยวกับสรรพสิ่งรอบๆ ตัว แต่ก็อาจมีความยึดติดกับความรู้หรือข้อมูลบางประการที่เคยได้รับมาก่อนหน้าได้ จากนั้นอาจมีการปรุงแต่งสิ่งที่รู้ จะโดยความตั้งใจหรือเจตนา หรือความคิดตีความต่าง ๆ และที่สุดจึงรู้แจ้งในสิ่งนั้น ๆ ด้วยการประมวลทั้งความรู้สึก การหมายรู้ และการปรุงแต่งจิต ที่เกิดในขณะที่สิ่งที่รับรู้ทั้งหมดในรูปแบบต่าง ๆ มาบรรจบกับประสาทการรับรู้ทั้งกายและใจที่กำลังทำงานอยู่ และนี่คือการรับรู้โลกของมนุษย์ตามกลไกที่อธิบายแบบพุทธ

เมื่อพิจารณาถึงแหล่งที่มาของสิ่งที่รับรู้ของมนุษย์ นอกเหนือจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติแล้ว ก็คือปรากฏการณ์ทางสังคมซึ่งเป็นการกระทำของมนุษย์ เป็นรูปธรรมที่ใช้ในการคิดเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในเชิงนามธรรมเกี่ยวกับชีวิตและสังคมมนุษย์ แม้ว่ามนุษย์อาจจะมีข้อจำกัดทางองค์ประกอบชีวภาพไม่ว่าจะเป็นด้านประสาทสัมผัส (sensory) หรือการเคลื่อนไหว (motor) ข้อจำกัดเหล่านั้นเป็นเพียงตัวสะท้อนพิสัยของโอกาสและความเป็นไปได้ในการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอกเท่านั้น แต่มนุษย์ยังมีแรงขับ (drive) ในการดำรงอยู่อย่างไม่จำเพาะ ทำให้มีพฤติกรรม/การกระทำที่หลากหลาย ซึ่งจะออกมาเป็นอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับพัฒนาการการเจริญเติบโตของความเป็นสิ่งมีชีวิต (Ontogenic development)¹⁰ ที่เรียกว่า “มนุษย์”

¹⁰ Peter Berger & Thomas Luckman, “Society as Objective Reality,” in *The Social Construction of Reality: A treatise in the sociology of knowledge*, pp. 47-48.

เชื่อก็คือในระดับท้องถิ่น ชีวิตเธอก็ค่อนข้างสะดวกสบาย แวดล้อมด้วยคนรับใช้ คนสวน และคนเลี้ยงม้า บิดาของเธอเฮเลนรับราชการทหาร มีนิสัยร่าเริง ตรงไปตรงมา ชอบกีฬาล่าสัตว์และตกปลา รังเกียจการทำงานใช้แรงงาน และมีอคติต่อเรื่องการแบ่งแยกเผ่าพันธุ์และการเหยียดสีผิวอย่างที่สุด ส่วนมารดาของเธอเป็นหญิงที่มาจากครอบครัวร่ำรวย สวยและมีการศึกษามากกว่าสามี เป็นคนมีชีวิตชีวา มีปฏิภาณไหวพริบดี รอบรู้หนังสือและวรรณกรรม กระจกหรือรันในการสนับสนุนให้ผู้หญิงมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เธอเป็นภรรยาคนที่สองและมีอายุน้อยกว่าสามีถึง 20 ปี แต่แม้เธอจะมีพื้นฐานคั่งกล่าว เมื่อแต่งงานแล้วเธอก็เปลี่ยนแปลงชีวิตมาเป็นแม่บ้าน ดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการหุงหาอาหาร เย็บเสื้อผ้า ทำสวน ปกครองคนรับใช้ได้เป็นอย่างดี

เฮเลนเป็นลูกสาวคนแรกที่น่าความสุขมาให้ทุกคนในครอบครัว เนื่องจากเธอเป็นเด็กฉลาดและร่าเริง แต่แล้วเมื่อเธออายุได้ 19 เดือน ในวัยที่กำลังหัดเดินและหัดพูด เธอก็ล้มป่วยลงอย่างกะทันหัน (หมอในปัจจุบันเชื่อว่าเธอเป็นโรคสมองอักเสบ) ทุกคนคิดว่าเธอคงจะต้องตายแน่ ๆ แต่เธอก็รอดมาได้ ความโล่งใจที่เธอหายป่วยถูกแทนที่ด้วยความกลัดกลุ้ม เมื่อพวกผู้ใหญ่สังเกตเห็นว่า โรคร้ายได้เปลี่ยนแปลงเด็กน้อยที่ร่าเริงช่างหัวเราะไปเป็นเด็กที่เงียบงัน ไม่ตอบสนองต่อเสียงและมองไม่เห็นอีกต่อไป โรคร้ายได้พรากประสาทสัมผัสทางการมองเห็นและการได้ยินของเธอไปด้วย

เฮเลนเริ่มเรียนรู้โลกในแบบของคนตาบอดและหูหนวก โดยมีแม่เป็นผู้ช่วยคนแรก เมื่อเธออายุได้ 7 ปีจึงมีครูส่วนตัวชื่อ แอน ชัลลิแวน จากสถาบันเพอร์กินส์เพื่อคนตาบอดมาสอนวิธีการเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้น จนเธอสามารถอ่าน เขียน และพูดได้ และครูคนนี้ก็ถือเป็นคนสำคัญที่สุดอีกคนหนึ่งในชีวิตของเธอ

เฮเลน เคลเลอร์: สตรีพิการที่มีคนเคารพมากที่สุด ในต้นศตวรรษที่ 20

เฮเลน เคลเลอร์ (Helen Keller) บุคคลที่โลกให้การยกย่อง มีชีวิตอยู่ระหว่างปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 (ค.ศ. 1880-1968 หรือ พ.ศ. 2423-2511) จากเด็กน้อยที่เมื่อหายจากการเจ็บป่วยอย่างรุนแรงในวัยเพียง 19 เดือน ก็ไม่สามารถมองเห็นและไม่ได้ยินเสียงใดๆ ซึ่งทำให้เธอพูดไม่ได้ไปชั่วชีวิต แต่ในที่สุด เธอได้กลายเป็นผู้ที่อุทิศชีวิตให้กับการต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีและสิทธิของคนที่ไม่อาจพึ่งพาตนเองได้ และยังรณรงค์เรียกร้องเพื่อมนุษยธรรมอื่น ๆ อีกมากมาย

เฮเลนจบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยแรดคลิฟ (สาขาสำหรับผู้หญิงของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด) เมื่ออายุ 24 ปี แม้เธอจะสูญเสียประสาทสัมผัสทางการมองเห็นและการได้ยิน ซึ่งทำให้การเรียนรู้โลกและชีวิตด้วยประสาทสัมผัสของเธอจำกัดลงอย่างมาก แต่เธอก็ได้พิสูจน์ให้โลกเห็นว่า การเรียนรู้และการดำเนินชีวิตอย่างมีความหมายทั้งต่อตนเองและผู้อื่นของเธอ ยังคงดำเนินต่อไปได้ เธอจึงเปรียบเสมือนแบบอย่างของการมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่าและประสบความสำเร็จ แม้จะใช้ประสาทสัมผัสที่แตกต่างจากคนทั่วไปในสังคมเดียวกัน เรื่องราวชีวิตเธอได้จุดประกายแห่งความหวังให้กับคนพิการทั่วทุกมุมโลกที่กำลังสิ้นหวังและท้อแท้ให้มีกำลังใจต่อสู้ต่อไป เมื่อเธอได้เดินทางไปทั่วโลกเพื่อพบปะกับพวกเขา ในนามของมูลนิธิเพื่อคนตาบอดแห่งชาติ (สหรัฐอเมริกา)

เฮเลนถือกำเนิดในเมืองเล็ก ๆ ชื่อ ทัสคัมเบีย รัฐอลาบามา ทางตอนใต้สุดของประเทศสหรัฐอเมริกา ในครอบครัวคนชั้นกลางฐานะดีและได้รับความ

เฮเลน เมื่อเฮเลนอายุได้ 15 ปี เธอเข้าเรียนที่โรงเรียนไวรท์ ฮูเมสัน ที่นิวยอร์ก ซึ่งเป็นโรงเรียนที่เชี่ยวชาญการสอนเด็กหูหนวก และมีการสอนหลักสูตรการศึกษาแบบภาคปกติด้วย เมื่อมาถึงจุดนี้เฮเลนจึงเริ่มคิดที่จะเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย ด้วยความพยายามอย่างหนักโดยมี แอน ซัลลิแวน เป็นผู้ช่วยในการเรียนและการดำรงชีวิต เฮเลนจึงได้เข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยแรดคลิฟเมื่อเธออายุได้ 20 ปี และจบการศึกษาในอีก 4 ปีถัดมา โดยได้คะแนนยอดเยี่ยมทางภาษาอังกฤษ ความสำเร็จดังกล่าวเฮเลนไม่เคยลืม และคอยย้ำเตือนผู้คนให้รำลึกถึงแอน ซัลลิแวน ผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของเธอเสมอ

การสร้างความรู้และความจริงทางสังคม ด้วยประสาทสัมผัสที่แตกต่าง

เมื่อแรกเกิดนั้นมนุษย์เป็นเพียง “สิ่งมีชีวิตทางชีวภาพ” (biological being) ซึ่งความสำคัญทั้งหมดอยู่ที่ “ร่างกายทางชีวภาพ” (body) แต่นับจากหลังคลอดก็จะตกอยู่ภายใต้กระบวนการพัฒนาทางสังคม เพื่อพัฒนาไปสู่ความเป็น “มนุษย์” (Human being) ซึ่งจะทำให้ความเป็น “ตัวตน” (self) ปรากฏขึ้น ส่งผลให้มนุษย์แต่ละคนมีธรรมชาติของตัวเองที่แตกต่างหลากหลายกันไป “มนุษย์” จึงเป็นความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นเพราะโลกของมนุษย์นั้นเป็น “โลกเปิด” (World-openness) และมนุษย์มีคุณสมบัติที่สามารถถูกหล่อหลอมหรือปั้นได้ด้วยโครงสร้างของสัญชาตญาณ (plasticity of instinctive structure) ¹¹

¹¹ Peter Berger & Thomas Luckman, *The Social Construction of Reality: A treatise in the sociology of knowledge*, p. 49.

กระบวนการพัฒนาความเป็นมนุษย์ในเบื้องต้น (primary socialization) จะเกิดขึ้นในระหว่างการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทั้งที่เป็นธรรมชาติทั่วไปและเป็นมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งในเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เป็นมนุษย์นั้น จะมีกฎเกณฑ์ทางสังคมที่มีลักษณะเฉพาะเข้ามาบีบคั้นด้วย กระบวนการขั้นต้นนี้เกิดขึ้นโดยมีคนอื่นที่เป็นคนสำคัญของชีวิต (significant others) ทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง กระบวนการดังกล่าวมิได้เป็นไปเพียงเพื่อการอยู่รอดของชีวิตเท่านั้น แต่ยังเป็นไปเพื่อทิศทางในการพัฒนาชีวิตและความเป็นมนุษย์ต่อไปข้างหน้าอีกด้วย

เมื่อชีวิตของเฮเลนกำลังเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ความเป็นมนุษย์ ความเปลี่ยนแปลงก็เกิดขึ้น จากเด็กน่ารักมีความสุขกลายเป็นเด็กที่โดดเดี่ยว อยู่ในความมืดและความเจ็บ ก่อให้เกิดความคับข้องใจ ซึ่งเธอแสดงออกมาในลักษณะเตะ กัด และหยิกทุก ๆ คน ทำลายข้าวของ ขโมยอาหารจากจานคนอื่น และไม่ยอมใส่เสื้อผ้า คนในบ้านพยายามหาวิธีที่จะเข้าไปในโลกของเฮเลนให้ได้ มารดาของเฮเลนซึ่งเป็นคนอื่นที่สำคัญต่อชีวิตของเธอ เป็นคนแรกที่สามารถ “หาวิธีเข้าถึงใจเธอ” ได้ และมารดาของเธอก็ยังพยายามหาข้อมูลเพื่อจะช่วยลูกให้ได้มากกว่านั้น

เพราะว่าความรู้และความจริงไม่เพียงถูกสร้างจากวัฒนธรรมในสังคมเท่านั้น แต่ยังสร้างผ่านผัสสะการรับรู้ของมนุษย์ด้วย เมื่อมนุษย์มีประสาทสัมผัสที่เปลี่ยนไป ความรู้และความจริงที่ถูกสร้างขึ้นจึงไม่เหมือนเดิม ปฏิบัติการทางสังคมที่ร่วมกับคนอื่นก็ไม่สามารถเป็นไปได้อย่างเดิม ในกรณีของเฮเลน แม้จะมองไม่เห็นและหมดความรู้สึกเรื่องแสงและสี ไม่สามารถบอกความแตกต่างในเรื่องเสียง แต่เธอก็ยังสามารถรับคลื่นเสียงที่แล่นมาสัมผัสกายเธอได้ ซึ่ง

มันก่อให้เกิดการสัมผัสกันและจังหวะทางประสาท แรก ๆ เธอไม่สามารถไปไหนมาไหนได้อย่างอิสระ ต้องนั่งคอยให้คนมาช่วยนำเธอ สิ่งที่จะช่วยเธอมากนอกจากมือทั้งสองข้างของเธอแล้ว คือ การคมกลิ่นและการสัมผัสความสัมผัสกัน ซึ่งก็อาจเป็นเรื่องที่ไม่เที่ยงตรงนักและรับรู้ได้ในวงแคบ ดังประสบการณ์ที่เธอเล่าว่า

พ่อชอบเก็บองุ่นสุกซึ่งออกผลครั้งแรกและลูกเบอร์รี่มาให้ ข้าพเจ้าจำได้ดีถึงความรู้สึกอบอุ่นจากสัมผัสเมื่อพ่อจูงข้าพเจ้าเดินจากต้นไม้ต้นหนึ่งไปอีกต้นหนึ่ง จากเถาองุ่นหนึ่งไปยังเถาองุ่นหนึ่ง และมีบางครั้งข้าพเจ้าชอบเดินคล้ำไปตามต้นไม้กวดที่ปลูกไว้เป็นรั้วรอบ ๆ บ้าน กลิ่นดอกไม้บางอย่างได้ชักนำให้ข้าพเจ้าเดินต่อไปจนพบดอกไวโอเล็ต และดอกบัวเป็นครั้งแรก

เฮเลนสามารถอ่านอารมณ์และสีหน้าของคนได้โดยการใช้นิ้วมือคลำ เหมือนคัมภีร์ที่คนเราอ่านสีหน้าคนด้วยตา ดังนั้นแม้เธอจะสูญเสียการมองเห็นและไม่สามารถรับสรรพสำเนียงใดๆ ก็ตาม แต่เธอไม่ได้สูญเสียจิตใจตามไปด้วย เธอยังสามารถคิด เปรียบเทียบ จำ มีความหวัง มีความสัมพันธ์ มีความคิดคำนึง คาคะเน และมีความรู้สึกได้เป็นอย่างดี เมื่ออยู่ในครอบครัวที่สมาชิกมีความผูกพันรักใคร่กัน และยอมให้เธอเข้าสัมผัสใกล้ชิดได้ สามารถมีเวลาสื่อสารกับเธอแม้จะด้วยประสาทสัมผัสที่แตกต่างกัน ทำให้เธอยังคงมีสนามความหมายร่วมกับคนในครอบครัว และสามารถมีปฏิบัติการทางสังคมต่างๆ ร่วมกันได้ ยิ่งเมื่อตัวเธอเองก็มีความกระตือรือร้น และมีความปรารถนาแรงกล้าที่จะติดต่อสื่อสาร จึงทำให้เธอยังคงเรียนรู้สิ่งต่างๆ เพื่อพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ได้ โดยมารดาของเฮเลนคือผู้ที่กล่าวได้ว่า เป็นคนอื่นที่สำคัญในชีวิต (a significant other) ซึ่งทำหน้าที่เป็นสื่อ (mediator) ในการรับรู้โลกภายนอก รวมทั้งการ

เรียนรู้และกระบวนการพัฒนาความเป็นมนุษย์ (primary socialization) ของเฮเลน เช่นเดียวกับพ่อ เด็กชายมาร์ธา ลูกคนครัว และสุนัขที่เป็นเพื่อนเล่นของเธอ คั้งที่เธอบรรยายไว้

เมื่อแรกเริ่มตามบอดูหนวก ข้าพเจ้าจะนั่งบนตักแม่ตลอดเวลา และติดสอยห้อยตามไปทุกแห่งที่แม่เดินทางไปในบ้าน โดยข้าพเจ้าจะลูปคำของทุกสิ่งและสิ่งทุก ๆ อากัปกิริยาการเคลื่อนไหวของทุกอย่าง ต่อมาข้าพเจ้าจึงต้องการที่จะติดต่อกับผู้อื่นบ้าง จึงทำเครื่องหมายขึ้น เช่น การสั่นศีรษะ แปลว่า “ไม่” การพยักหน้า คือ “ใช่” การผลัก คือ “ไป” การดัน คือ “มา” หรือเมื่อต้องการนมบั้ง ข้าพเจ้าก็จะทำท่าเลียนแบบการตัดนมบั้งและทานเนย เป็นต้น ขณะเดียวกันแม่ก็เรียนรู้เครื่องหมายที่ข้าพเจ้าสร้างขึ้น จนสามารถที่จะสื่อสารให้เข้าใจกันได้ เช่น แม่จะบอกให้ข้าพเจ้าช่วยไปหยิบของจากที่ต่าง ๆ ในบ้านมาให้ได้ ซึ่งเมื่อใช้ชีวิตอย่างน้อยอายุได้ 5 ปี ข้าพเจ้าก็สามารถรู้จักพับผ้า และนำเสื้อผ้าที่สะอาดแล้วจากห้องซักผ้าไปเก็บเข้าที่ได้อีก ข้าพเจ้าสามารถรู้วากัปกิริยาที่แม่แต่งตัวจะออกไปนอกบ้าน และข้าพเจ้าก็จะเดินตามไปโบกมือส่งท่านได้

เมื่อชีวิตเติบโตขึ้น มนุษย์ก็จะมีปฏิบัติการทางสังคมที่หลากหลายมากขึ้น จึงต้องการสนามความหมายที่กว้างขึ้นด้วย ครอบครัวที่เต็มเปี่ยมด้วยความรักต่อเฮเลน ได้ให้โอกาสเธอเป็นผู้กำหนดภาษาหรือกฎเกณฑ์เพื่อใช้ในการสื่อสารกันให้ได้มากขึ้น ซึ่งเมื่อระบบสื่อสารที่เธอสร้างขึ้นได้รับการยอมรับ การแลกเปลี่ยนการรับรู้กับโลกภายนอกจึงยังคงดำเนินต่อไปได้ แม้ว่ามันจะมีความยากลำบากอยู่บ้าง แต่มันก็ช่วยให้เธอสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และมีบทบาทเป็นผู้กระทำการในชีวิตประจำวันอยู่ไม่น้อย ดังเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เธอเล่าไว้ใน “ประวัติชีวิตของข้าพเจ้า”

เมื่ออยู่ในบ้าน ข้าพเจ้ามีเพื่อนเล่นเป็นเด็กนิโกร ชื่อมาร์ธา ซึ่งเป็นลูกคนครัว เขาเข้าใจเครื่องหมายต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าทำขึ้นเป็นอย่างดี ดังนั้นจึงไม่ลำบากในการสั่งให้ทำอะไรตามที่ข้าพเจ้าต้องการ และข้าพเจ้าก็พอใจมากที่ได้มีอำนาจเหนือเด็กที่เป็นเพื่อนเล่นคนนั้น และเขาก็ไม่เคยขัดใจข้าพเจ้าเลย เราใช้เวลาส่วนใหญ่ทำขนมอยู่ในครัว บางทีก็ให้อาหารไก่ซึ่งมักหิวพันอยู่ตามบันไดครัว บางตัวเชื่องมากจนมันเดินเข้ามากินอาหารจากมือข้าพเจ้า และยอมให้ลูบคลำมัน วันหนึ่งเจ้าไก่วงตัวโตและตะกละตัวหนึ่งได้แย่งมันฝรั่งจากมือข้าพเจ้าแล้ววิ่งหนีไป บางครั้งข้าพเจ้าจึงเอาอย่างไก่วงตัวนี้บ้าง นอกจากนั้นเรายังชอบออกไปเที่ยวหาชิ้นนกก็เฝ้ามองพญาด้วยกัน บางครั้งก็ไปที่เรือนเก็บข้าวโพด โรงม้ก และสนามหญ้าที่มีการรีดนมวัว คนรีดนมมักอนุญาตให้ข้าพเจ้าเอามือไปวางบนตัววัวขณะที่เขากำลังรีดนม ทำให้ข้าพเจ้ารู้จักวัวดียิ่งขึ้น ครั้นถึงเวลาที่ต้องเตรียมตัวสำหรับเทศกาลคริสต์มาสทุกคนก็ยินดีให้เราสองคนช่วยบดเครื่องเทศ หยิบลูกเกด เลียช้อนขนม ทำให้ข้าพเจ้าสามารถรับรู้ถึงบรรยากาศและกลิ่นอายของวันคริสต์มาสได้เป็นอย่างดี

เรื่องราวของเฮเลน เคลเลอร์ บอกเราว่า กระบวนการสร้างความรู้และความจริงทางสังคมนั้น เกิดขึ้นผ่านผัสสะการรับรู้ของมนุษย์ โดยประสาทสัมผัสแต่ละอย่างไม่ได้ทำงานแยกส่วนกัน แต่มันเป็นการรับรู้ทั้งร่างกายและจิตวิญญาณ ซึ่งประสาทสัมผัสทุกอย่างที่ใช้การได้จะทำงานประสานกันไปตลอดเวลา¹² เพียงแต่มนุษย์อาจเลือกให้ความสนใจที่จะรับและหมายรู้กับบางมิติของผัสสะการรับรู้เท่านั้น โดยระบบสัญญาณที่ใช้ในการสื่อสารความหมายกันในสังคมมีอิทธิพลต่อการให้ความสำคัญกับประสาทสัมผัสบางมิติมากเป็นพิเศษ หาก

¹² David Howes, *The Varieties of Sensory Experiences*.

มนุษย์มีประสาทสัมผัสที่ใช้การได้แตกต่างกันความรู้และความจริงทางสังคมที่
ถูกสร้างขึ้นก็จะต่างกันไปด้วย ซึ่งชุดความรู้หรือความจริงที่สร้างขึ้นมาความ
หมายสำหรับการมีปฏิบัติการทางสังคม สำหรับผู้ที่มีประสาทสัมผัสที่มีวิธีการ
รับรู้ต่ำกว่าก็จะเล็กกว่า และมีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในปฏิบัติการทางสังคมที่
หลากหลายน้อยกว่าด้วย การขยายความหมายอาจทำได้โดยการสร้างระบบ
สัญลักษณ์เพิ่มขึ้นเพื่อให้สื่อสารได้กว้างขวางขึ้น แต่ระบบสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นนั้น
ก็ต้องเป็นที่ยอมรับของทุกคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ๆ ซึ่งประเด็นที่น่าขบ
คิดต่อไปก็คือ ระบบสัญลักษณ์นั้นมีอะไรเป็นตัวกำหนด และกำหนดให้รับใช้
ประสาทสัมผัสในมิติใดได้บ้าง

การคุกคามของสนามความหมาย ในภาษาพูดของมนุษย์

“ร่างกาย” (body) และตัวตนหรืออัตลักษณ์ (self or identity)
ของมนุษย์นั้นมิได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และศูนย์กลางการพัฒนาก็ไม่ได้อยู่
ร่วมกัน (eccentric relationship) หากแต่ “ร่างกาย” เป็นสิ่งที่ถูกจัดการโดย
“ตัวตน” เพื่อให้เกิดสมดุลระหว่าง “การเป็น” กับ “การมี” ร่างกายนั้น เมื่อ
เป็นเช่นนี้พฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นวิถีในโลกแห่งวัตถุ
(Material world) ซึ่งมนุษย์จะต้องพยายามแสดงออกซึ่งความหมายที่เป็น
นามธรรมต่าง ๆ ของคนออกสู่โลกหรือสังคมภายนอกในลักษณะที่เป็นรูปธรรม
(externalization and objectification) ทั้งนี้เพื่อสถาปนาหรือยืนยันการดำรง
อยู่ในความเป็นมนุษย์ (Human existence) ของคน ภายใต้บริบทสังคมที่มี
กฎเกณฑ์ ชัยช่วง ทิศทาง และความมั่นคง

การที่เฮเลนสูญเสียการมองเห็นและการได้ยินไปอย่างฉับพลัน ทำให้การเชื่อมโยงสื่อสารกับโลกทางวัตถุอย่างมีความหมายของเธอขาดสะบั้นลง ซึ่งเฮเลนได้เปรียบเทียบว่า “เสมือนถูกหมอกสีทองปกคลุมอยู่หนาทึบ ความจริงและความฝันต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงอดีตและปัจจุบันให้ติดต่อกันนั้นจะแยกกันไม่ออก เมื่อเงามืดอันเปรียบเสมือนคุกได้เข้ามาครอบคลุมเหนือชีวิตจิตใจ” เพราะทั้งการได้ยินและการมองเห็นเป็นมิติหลักของประสาทสัมผัส ที่รับกับกฎเกณฑ์ “ภาษาพูด” ที่ใช้สื่อสารความหมายกันในสังคมมนุษย์

และแม้ว่าในชีวิตที่เพิ่งเริ่มต้นได้เพียง 19 เดือน ยังไม่ได้ทำให้เฮเลนรับรู้โลกภายนอกในความหมายที่เป็นภาษาเดียวกับคนอื่น ๆ แต่ประสาทสัมผัสทั้งหกที่สมบูรณ์ทุกประการก็ได้สร้างการรับรู้ทั้งภาพ เสียง กลิ่น รส สัมผัส และความรู้สึกต่าง ๆ มากมายแก่เธอ ทำให้เธอได้มีที่ทางของเธอในโลกกว้าง ไบนั้นเรียบร้อยแล้ว ดังนั้น เมื่อสูญเสียการมองเห็นและการได้ยินไป เธอจึงรู้สึกเหมือนถูกจับขังไว้ในคุกอันเสมือนโลกใบเล็กที่มีดและเงียบสงัด ที่ครอบไว้ด้วยโลกกว้างภายนอกอีกชั้นหนึ่ง ไม่สามารถติดต่สื่อสารกับคนอื่นที่ยังดำรงอยู่ในโลกที่เธอเคยสัมผัสได้ มันเป็นโลกใบเล็ก ๆ ที่สร้างความอึดอัดคับข้องใจให้แก่เธออย่างมาก เธอจึงรู้สึกเป็นทุกข์ และพยายามดิ้นรนเพื่อจะออกจากโลกใบเล็กสู่โลกกว้างอีกครั้งหนึ่ง เพื่อได้พบและมีความสัมพันธ์กับคนที่เธอมีความรู้สึกผูกพันด้วยเช่นที่เคย

ความหมายภายในของแต่ละคนที่แสดงออกสู่โลกภายนอก จะไปสู่การแบ่งปันแลกเปลี่ยนกับคนอื่น และกลายเป็นแหล่งข้อมูลความรู้เพื่อการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อมันถูกสร้างให้เป็นรูปธรรมที่เข้าใจร่วมกันได้ โดยอยู่ในระบบสัญญาณระบบใดระบบหนึ่ง และโดยหลักการแล้ว

มนุษย์บงการความเคลื่อนไหวของ “ตัวสื่อความ” ไม่ได้ ในทัศนะของฟูโกต์ (Michel Foucault) “ตัวตน” ของมนุษย์ถูกผลิตและถูกกระทำจากโลกทางสังคม และเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ มนุษย์จึงไม่มีแม้แต่เอกภาพ ความเป็นตัวของตัวเองหรือเอกลักษณ์เฉพาะตัว นั่นคือ นอกจากมนุษย์จะเป็นผลผลิตของเทคโนโลยีและอำนาจของวาทกรรมแล้ว ยังตกเป็นเครื่องมือของวาทกรรมในการสร้าง “ตัวตน” ของมนุษย์ด้วยกันเองด้วย¹⁴

ในขณะที่ความต้องการที่จะแสดงออกเพื่อติดต่อกับผู้อื่นทวีมากขึ้น เครื่องหมายต่าง ๆ ที่เฮเลนใช้อยู่ที่นั่นจึงไม่เพียงพอ เมื่อไม่สามารถทำให้ผู้อื่นเข้าใจความต้องการของตนเองได้ เฮเลนก็จะหงุดหงิด และความปรารถนาในการดิ้นรนที่จะติดต่อกับผู้อื่นก็มากขึ้น หลายครั้งที่เกิดปัญหา เฮเลนจะร้องไห้กับความคับข้องใจที่เกิดขึ้นจนรู้สึกอ่อนใจ ถ้าแม่ของเธออยู่ใกล้ ๆ เธอก็จะเข้าไปซบที่อกแล้วร้องไห้ ความระทมทุกข์และความปรารถนาที่จะเข้าใจความหมายเหมือนที่คนธรรมดาเข้าใจนั้นมีมากขึ้นตามวันเวลาที่ผ่านไป ดังเช่นตัวอย่างเหตุการณ์ที่เธอได้เล่าไว้

ครั้งหนึ่งที่มีแขกเหรื่อมาที่บ้าน ข้าพเจ้าก็ถูกลูกจอบเข้ามาร่วมต้อนรับกับแม่ด้วย แต่แล้วข้าพเจ้าก็เริ่มสังเกตได้ว่าพวกเขาไม่ได้ใช้เครื่องหมายเป็นสื่อกลางในการสนทนาเหมือนที่ข้าพเจ้าใช้กับคนในบ้าน แต่เขากลับใช้ปากของเขา ข้าพเจ้าจึงไม่เข้าใจการสนทนา ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าไม่พอใจมาก จึงพาลพาโล เตะข้าวของ กรีดร้องเสียงดัง จนเหนื่อยและหยุดไปเอง...

¹⁴ ธงชัย วินิจจะกุล, “รายงานโครงการวิจัยเสริมหลักสูตรเรื่อง วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์แบบวงศ์วานวิทยา (Genealogy),” (คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, เอกสารอัดสำเนา, 2534).

และเมื่อข้าพเจ้ามีน้องสาวที่ชื่อ มิลเดรด น้องเป็นผู้ที่อยู่บนตักแม่แทน
ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงเกิดความรู้สึกอิจฉาน้องอย่างช่วยไม่ได้ แต่ในที่สุด
ก็พบว่า แม้ข้าพเจ้าจะเดินอยู่ในหุบเขาแห่งความอ้างว้างตามลำพัง
แต่ก็ย่อมรู้จักคุณค่าของความรักอันนุ่มนวลซึ่งมาจากสัมผัสและการ
กระทำของผู้อื่นได้แม้จะทีละน้อยมาก แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็ได้เรียนรู้
และสะสมความรู้ที่คนปกติธรรมดาเขารู้สึกและประพุดติดอกกัน
เพราะข้าพเจ้ากับน้องโตมาด้วยกัน ไปไหนด้วยกัน แม้น้องจะไม่เข้าใจ
ภาษานิ้วมือของข้าพเจ้า และข้าพเจ้าก็ไม่เข้าใจภาษาจากปากขมุบ
ขมิบของน้องก็ตาม แต่พวกเราที่รักกัน

แม้ประสบการณ์ในโลกที่เขเลนรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสที่ต่างไปจากเดิม
คือปราศจากการมองเห็นและได้ยินเสียง จะสะท้อนภาพความสุขและความสนุก
สนานในวัยเด็กของเธออย่างมากมาย แต่ความรู้สึกอีกอึดคักข์ใจและแปลก
แยกจากผู้อื่นก็แทรกอยู่ตลอดเวลา บางครั้งที่เธอไม่อาจเข้าใจเรื่องราวของคน
อื่นหรือไม่สามารถบอกสิ่งที่เธอต้องการให้คนอื่นเข้าใจได้ เธอกลายเป็นผู้แปลก
ปลอมหรือไม่ได้รับการยอมรับเมื่อโลกเริ่มขยายตัวกว้างขึ้น ดูเหมือนว่าในโลก
ที่ดำเนินไปแต่ละวันนั้นเธอสามารถมีบทบาทเป็นผู้กระทำหรือกำหนดสิ่งต่าง ๆ
ได้ แต่แท้จริงแล้วเธอสามารถทำได้ก็เฉพาะในเงื่อนไขที่คนอื่นยอมรับกฎเกณฑ์
การสื่อสารแบบของเธอเท่านั้น ซึ่งพวกเขายอมเข้ามาอยู่ร่วมกับเธอในโลกของเธอ
เธอเป็นครั้งคราวเท่านั้น เมื่อคราวที่เธอพยายามจะก้าวออกไปสู่โลกที่ดูกว้างกว่า
ใบนั้น เธอกลับไม่สามารถรับรู้และเข้าใจอะไรได้เลย นับวันเมื่อเธอโคจรขึ้นพื้นที่
ทางกายภาพและผู้คนที่เธอได้พบก็เพิ่มขึ้น เธอจึงตระหนักถึงความแตกต่างและ
ช่องว่างระหว่างโลกที่มีดและเงียบงันของเธอกับโลกกว้างภายนอกมากขึ้น
เพราะมันเป็นโลกที่ใช้ระบบสัญญาณไม่เหมือนกัน

หากเขาเล่นอยู่ท่ามกลางคนที่ใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้โลกและ
ดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับเธอ หรือยอมรับและใช้วิธีการรับรู้/สื่อสารเช่นเดียวกับ
เธอทุกคน ก็ไม่น่าจะก่อให้เกิดแรงกดดันที่ทำให้รู้สึกทุกข์ทรมาน แต่เมื่อมัน
ไม่ใช่เช่นนั้น คนในบ้านบางคนก็เข้าใจและใช้วิธีการแบบเดียวกับเธอ แต่บาง
คนก็ไม่เข้าใจหรือไม่พยายามใช้วิธีการเช่นที่เธอเล่นใช้ และพวกเขาก็ยังมึนระบบ
สัญญาณที่ใช้สื่อสารแบบอื่นที่เธอเล่นไม่เข้าใจใช้กันอยู่ด้วย ยิ่งเมื่อมีคนอื่นเข้ามา
เพิ่มอีก สนามความหมายที่พวกเขาสื่อสารกันซึ่งเธอเล่นไม่สามารถเข้าใจได้
ก็แผ่อำนาจคุกคามสนามความหมายของเธอเล่นมากยิ่งขึ้น ทำให้เธอรู้สึกอึดอัด
ขัดข้องจากการถูกกระทำให้เป็นเสมือนผู้ไร้ความหมาย เธอจึงต้องการที่จะย้าย
ตัวเองไปอยู่ในสนามความหมายใหม่นั้นทั้ง ๆ ที่ประสาทสัมผัสของเธอมีย่อจำกัด
ที่จะรับรู้ได้

เมื่อมนุษย์พาตัวเองเข้าไปอยู่ในโลกหรือสังคมที่มีระบบภาษาใดภาษา
หนึ่งกำกับอยู่แล้ว และภาษานั้นได้สร้างสนามความหมายที่มีความจำเพาะขึ้น
ในสังคมนั้น ๆ ทำให้มนุษย์สามารถจัดความสัมพันธ์ที่มีความหมายอย่างเป็น
รูปธรรมต่อกันได้ แต่มนุษย์ก็ต้องสูญเสียอิสรภาพ และสถานภาพของการ
เป็นผู้กระทำการในสังคมไปโดยสิ้นเชิง แนวคิดโครงสร้างนิยมนั้นเชื่อว่าสิ่งที่
เข้ามาครอบงำหรือบงการมนุษย์ก็คือ “ตัวสื่อความ” ที่เป็นโครงสร้างกฎเกณฑ์
ของภาษาที่มีความแน่นอนตายตัว ในขณะที่แนวคิดหลังโครงสร้างนิยมกลับเชื่อ
ว่า “ตัวสื่อความ” เหล่านั้นไม่ได้มีความแน่นอนตายตัว และยังมีอำนาจกระทำ
ต่อกันได้ ซึ่งมนุษย์เองก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของภาษาและวาทกรรมของระบบ
สังคมนั้น ๆ โดยสิ้นเชิง แต่มนุษย์ก็ยินยอมเพียงเพื่อที่จะให้ “ตัวคน” ของเขา
มีความหมายเป็นที่เข้าใจและรับรู้เชื่อมโยงกับคนอื่นได้ และสามารถแสดง

บทบาทต่าง ๆ ในปฏิบัติการทางสังคมร่วมกันได้อย่างมีความหมายและเป็น
รูปธรรม

ครู: การเรียนรู้ภาษา และการเชื่อมโลกของเฮเลน

ความเป็นมนุษย์จะไม่สามารถพัฒนาไปได้หากมนุษย์อยู่เพียงลำพัง
ตัวคนเดียว เพราะองค์ประกอบทางชีวภาพไม่เพียงพอสำหรับการดำรงอยู่ใน
ฐานะของความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะเกิดได้ก็ต่อเมื่ออยู่ร่วมกันกับมนุษย์คนอื่น ๆ
ที่เป็นสิ่งแวดล้อมที่เป็นมนุษย์ (human environment) ให้แก่กันและกัน
ซึ่งกฎเกณฑ์หรือระเบียบทางสังคม (social order) จะกลายเป็นปัจจัยที่ทำให้
โลกที่เปิดกว้างของมนุษย์นั้นมีความจำเพาะหรือปิดมากขึ้น (relative closeness)
เพื่อความมั่นคงในการดำรงความหมาย และเข้าใจกฎเกณฑ์ร่วมกัน ทำให้ความ
ร่วมมือและการอยู่ร่วมกันเป็นไปได้อย่างมั่นคงมากขึ้น ความหมายร่วมและ
กฎเกณฑ์ร่วมนี้เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์นั่นเอง เพราะมันจะคงอยู่ก็ต่อ
เมื่อมีการกระทำหรือการแสดงออกของมนุษย์เพื่อรักษาสภาพนั้น ๆ ไว้ จึงจำเป็น
ที่มนุษย์ต้องแสดงออกซึ่งรูปธรรมของความหมายภายในสู่ภายนอก (exter-
nalization) อย่างต่อเนื่อง

ในช่วงก่อนที่จะได้ครูมาสอน เฮเลนกล่าวว่า เธอเริ่มรู้สึกกว่าชีวิตของ
เธอไร้ความหมาย การกระทำต่าง ๆ ของเธอเป็นไปโดยปราศจากความหมาย
ความรู้สึกโกรธและขมขื่นได้ระบายอยู่ในจิตใจเธอ และความเหนื่อยหน่ายกำลัง
เข้าครอบคลุุมการคืนรนต่อสู้กับอารมณ์เหล่านั้น เธอได้บรรยายเปรียบเทียบให้
ฟังในภายหลังว่า เหมือนการเดินทางไปในทะเลที่เต็มไปด้วยหมอกหนาที่บ
เรือจะแล่นไปด้วยความหวาดระแวง ไม่แน่ใจในวิถีที่จะผ่าน แม้จะมีการนำ

ของเรคาร์ก็ตาม หัวใจจะเต้นระทึกด้วยความหวาดกลัว เพราะไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น ไม่สามารถรู้ว่าท่าเรื่อนั้นอยู่ใกล้หรือไกลเพียงไหน “แสงสว่าง โปรดขึ้นแสงสว่างให้ข้าพเจ้า” นี่คือนเสียงที่หัวใจเธอร่ำร้องหาอยู่ตลอดเวลา และครูคือแสงสว่างแห่งความรักที่ฉายแสงลงมาที่เฮเลน

ครูแอน ซัลลิแวน มาจากครอบครัวชาวไอริชอพยพที่ยากจน มารดาเสียชีวิตเมื่อเธออายุได้เพียง 8 ขวบ ส่วนบิดาไม่สามารถเลี้ยงดูเธอได้เพราะคิดเกล้าอย่างหนัก เธอจึงถูกส่งเข้ารับการเลี้ยงดูในสถานสงเคราะห์ เธอมีดวงตาค้างบอดกึ่งใสซึ่งเป็นผลจากโรคทางตาชนิดหนึ่ง ในที่สุดเธอก็สามารถผันชีวิตตนเองเข้าไปเป็นนักเรียนในสถาบันเพอร์กินส์ และเป็นนักเรียนดีเด่นของที่นั่น ในปีที่ครอบครัวของเฮเลนไปติดต่อกับสถาบันเพอร์กินส์ เป็นปีที่แอน ซัลลิแวน จบการศึกษาพอดี ด้วยอุปนิสัยที่แม้จะคือร้อน หัวแข็ง ชอบบงการ แต่เธอก็เป็นคนกล้า เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด แอน ซัลลิแวนจึงถูกเลือกให้ไปเป็นครูส่วนตัวของเฮเลน ขณะนั้นเธอมีอายุ 21 ปี และเฮเลนก็อายุได้ 7 ขวบพอดี

แต่ไม่ใช่เรื่องง่ายเลยที่จะทำให้เฮเลนยอมรับกฎเกณฑ์ของการเรียนรู้ ซึ่งแอนนั้นแตกต่างจากบิดามารดาของเฮเลนตรงที่เธอพุ่งความสนใจไปที่ความต้องการอย่างมีเหตุผลของเฮเลน ในขณะที่ทุกคนในบ้านมักจะตามใจเฮเลนด้วยความรัก ซึ่งเป็นการตอบสนองต่ออารมณ์ที่มักไม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถควบคุมสถานการณ์การเรียนการสอนได้ แอนจึงขอแยกตัวเฮเลนออกจากครอบครัว โดยไปอยู่ที่บ้านสวนหลังเล็กซึ่งห่างจากเรือนใหญ่ประมาณ 1 ใน 4 ไมล์ และนี่คือจุดเริ่มต้นที่ทำให้ชีวิตของเฮเลนค่อย ๆ ถูกพาห่างออกไปจากมารดาและครอบครัวของเธอทีละน้อย ๆ ซึ่งมารดาของเธอไม่ได้

มีความสุขกับเรื่องนี้เท่าไร คนสำคัญ (a significant other) ที่ทำหน้าที่เป็น
สื่อช่วยในกระบวนการพัฒนาทางสังคมของเฮเลนจึงค่อย ๆ เปลี่ยนจากแม่มา
เป็นครูแอน ซัลลิแวน ซึ่งมาพร้อมกับเทคนิคที่จะช่วยให้การรับรู้โลกที่ใช้ระบบ
สัญญาณที่เรียกว่า “ภาษาพูด” ได้มากขึ้น และพาเฮเลนก้าวเข้าสู่สนามความ
หมายของคนอื่น ๆ ในโลกกว้างได้ เฮเลนได้เล่าถึงการเรียนรู้และใช้เทคนิคต่าง ๆ
ในการรับรู้และสื่อสารกับโลกภายนอกไว้ ดังนี้

ขณะที่ข้าพเจ้าเล่นตุ๊กตา ครูได้สะกดตัวอักษร “ตุ๊กตา” บนฝ่ามือ
ข้าพเจ้าอย่างช้า ๆ ซึ่งข้าพเจ้ารู้สึกสนใจการเล่นนิ้วมือทันที และ
พยายามเลียนแบบ เมื่อข้าพเจ้าสามารถเขียนตัวอักษรนั้นได้แล้ว
ข้าพเจ้ายินดีและภูมิใจมาก จึงวิ่งลงบันไดไปหาแม่และเขียนอวดท่าน
โดยที่ไม่รู้หรือรู้ว่าข้าพเจ้ากำลังสะกดคำ... วันต่อมาข้าพเจ้าก็ได้สะกด
คำอีกหลาย ๆ คำ ทุกคำที่สะกด ครูจะให้ข้าพเจ้าได้สัมผัสหรือกระทำ
สิ่งนั้นด้วย เช่น เข็ม หมวก ถ้วย นม ยืน เดิน เป็นเวลานานกว่าข้าพเจ้า
จะเรียนรู้ว่าทุก ๆ อย่างนั้นมีชื่อเรียกทั้งสิ้น

นี่คือกระบวนการที่ครูได้เชื่อมโยงการใช้ประสาทสัมผัสที่มีอยู่ของ
เฮเลนเข้ากับ “ภาษาพูด” ที่คนอื่นใช้กัน อันเป็นการพาเฮเลนเข้าสู่สนามความ
หมายของภาษาที่ใช้ในโลกกว้าง ซึ่งเธอจะรับรู้สรรพสิ่งภายนอกที่เป็นรูปธรรม
ผ่านการสัมผัสพร้อม ๆ กับรับรู้ “คำ” หรือ “ภาษาพูด/เขียน” ซึ่งครูสะกดลง
บนฝ่ามือของเธอ โดยเธอรู้ว่า “คำ” แต่ละคำจะต้องคู่กับสิ่งนั้น ๆ เป็นการ
จำเพาะ ในระยะแรกเธอไม่มีความหมายของคำเหล่านั้น แต่เธอก็สามารถเรียน
รู้และสะสมคำได้อย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม การรับรู้ในสิ่งที่เป็นนามธรรม
หรือมีความซับซ้อนมากขึ้นก็ยังเป็นปัญหาสำหรับเธออยู่

ในระยะต้นข้าพเจ้ามีความสับสนอยู่มากพอควรสำหรับคำว่า “เหยือกน้ำ” และ “น้ำ” ครูได้พยายามจะบอกถึงความแตกต่างของสองสิ่งนี้หลายครั้ง แต่ข้าพเจ้าก็ยังคงไม่เข้าใจ ข้าพเจ้าไม่พอใจกับการสอนซ้ำ ๆ ซาก ๆ เช่นนี้นัก แต่ไม่รู้จะทำอย่างไรดี จึงฉวยตุ๊กตาดตัวใหม่มากระทุบเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยที่ปลายเท้าตนเอง ซึ่งทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกสบายใจขึ้น เพราะข้าพเจ้ายังไม่มีความรู้สึกรักหรือผูกพันกับตุ๊กตาดตัวนั้น ข้าพเจ้ารู้สึกได้ว่าครูค่อย ๆ กวาดเศษตุ๊กตาไปกองไว้ข้าง ๆ เตาผิง เมื่ออารมณ์ข้าพเจ้าดีขึ้นครูจึงหยิบหมวกมาใส่ให้ข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้ารู้ว่ากำลังจะได้ออกไปเดินเล่นท่ามกลางแสงแดดที่อบอุ่น... เราพากันเดินไปจนถึงบ่อน้ำเล็ก ๆ ซึ่งข้าพเจ้ารู้ได้จากกลิ่นหอมของดอกไม้ที่ปลูกปกคลุมอยู่ทั่วไปในบริเวณนั้น มีบางคนกำลังสูบน้ำขึ้นจากบ่อ ครูจึงฉวยมือข้าพเจ้าไปรองไว้ที่ใต้ก้นอกน้ำ เมื่อน้ำไหลผ่านมือข้าพเจ้า ครูก็ได้สะกดคำว่า “น้ำ” บนมือข้าพเจ้าอย่างช้า ๆ และต่อมาก็เร็วขึ้น ๆ ข้าพเจ้ายินดี ความตั้งใจทั้งหมดได้รวมไปอยู่ ณ จุดเดียว คือการเคลื่อนไหวของนิ้วครูบนมือข้าพเจ้า ทันใดนั้นข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองได้หลุดออกมาจากเมฆหมอกอันหนาทึบ และสิ่งที่ได้หลงลืมมาเป็นเวลาช้านานได้กลับมาสู่ความคิด และสิ่งนั้นคือความมหัศจรรย์ของภาษา ซึ่งได้เปิดเผยให้ข้าพเจ้าได้เข้าใจแล้ว ข้าพเจ้ารู้ได้ทันทีว่า “น้ำ” หมายถึงสิ่งหนึ่งที่เย็นไหลผ่านมาบนมือข้าพเจ้า คำอันมีชีวิตเหล่านี้ได้ช่วยให้จิตวิญญาณของข้าพเจ้าฟื้นขึ้น เต็มไปด้วยแสงสว่าง มีความหวัง มีความชื่นชมยินดี และเป็นอิสระ แม้ว่าจะยังมีสิ่งอื่นกีดกันอยู่ก็ตาม ความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้กลับมาก่ออีกครึ่งหนึ่ง เมื่อกลับมาถึงบ้านในวันนั้น ข้าพเจ้ารับรู้ทุก ๆ สิ่งด้วยภาพใหม่และแปลกกว่าเดิม ข้าพเจ้าจำตุ๊กตาที่ข้าพเจ้าทำลายมันจนไม่มีชิ้นดีได้ จึงคลำทางไปที่หน้าเตาผิง หยิบชิ้นเล็กชิ้นน้อยของตุ๊กตาขึ้นมา และพยายามประกอบมันขึ้นมาใหม่ ข้าพเจ้าร้องไห้และสำนึกในสิ่งที่ตนได้กระทำลงไป และเป็นครั้งแรกที่ข้าพเจ้ารู้สึกเสียใจในการกระทำของตนเอง

การเรียนรู้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่เธอสัมผัสมีชื่อเรียกทั้งนั้น เป็นการสร้างความเป็นรูปธรรมให้แก่สรรพสิ่งเพื่อการดำรงอยู่ในสนามความหมายใหม่ที่มีกฎเกณฑ์ซึ่งรับรู้ได้ร่วมกันกับคนอื่น มันจึงให้ความคิดใหม่ และทำให้เธอเห็นทุก ๆ สิ่งด้วยภาพใหม่และแปลกกว่าเดิม ที่สำคัญมันทำให้เธอรู้สึกมั่นใจในสัมพันธภาพระหว่างเธอกับคนอื่น ๆ มากยิ่งขึ้น แม้เฮเลนจะมีกฎเกณฑ์ที่สามารถไขออกสู่ภาษาอื่นในโลกได้แล้ว แต่เธอก็ไขว่คว้าและเรียนรู้เพื่อเข้าใจภาษาเหล่านั้นได้อย่างช้า ๆ และบางครั้งก็ยากเย็นมาก ต่างกับเด็กธรรมดาที่สามารถรับรู้สิ่งที่หลุดออกมาจากปากของผู้อื่นได้อย่างสบาย ๆ

เฮเลนค่อย ๆ ก้าวจากการสะสมความรู้จากชื่อสิ่งของต่าง ๆ (Objectification) ไปสู่การรู้จัก “ความคิด” อันเปรียบเสมือนหนทางกว้างใหญ่ ซึ่งแรก ๆ เฮเลนจะไม่สามารถเข้าใจอะไรได้ถูกต้องหากไม่ได้สัมผัสสิ่งนั้นด้วยมือ ดังนั้นเมื่อครั้งที่ครูจูบเฮเลนและโอบกอดเฮเลนอย่างนุ่มนวล พร้อมพูดกับเฮเลนว่า “ครูรักเฮเลน” นั้น เฮเลนไม่ชอบที่ครูทำเช่นนั้น เพราะไม่ชอบให้ใครจูบนอกจากแม่เท่านั้น และเธอก็ไม่เข้าใจคำว่า “รัก” จนกระทั่งครูทำให้เธอเข้าใจคำว่า “คิด” ซึ่งเกิดขึ้นในขณะที่เธอพยายามร้อยลูกปัดที่ผิดพลาดซ้ำแล้วซ้ำเล่า ครูก็พยายามสอนจนเธอเข้าใจข้อผิดพลาดในการร้อยลูกปัด และเธอก็ตั้งใจทำเพื่อไม่ให้ผิดอีก ถึงตรงนี้ครูแตะที่หน้าผากเธอและสะกดคำว่า “คิด” ลงบนฝ่ามือเธอ ทันใดนั้นราวกับปาฏิหาริย์ เฮเลนเข้าใจในทันทีว่าสิ่งนี้ “คิด” เป็นกระบวนการสำคัญอันหนึ่ง ซึ่งกำลังเกิดอยู่ในสมองของเธอ มันเป็นความเข้าใจใหม่ต่อสิ่งที่เป็นนามธรรม และมันทำให้เธอกลับมาเข้าใจคำว่า “รัก” ได้ว่าเป็นสิ่งที่เราจับต้องไม่ได้แค่สัมผัสได้ รับรู้ถึงความอ่อนหวานของมันที่หลังไหลไปสู่ทุกสิ่งทุกอย่างได้และทำให้คนมีความสุข และความรู้นี้ให้ความรู้สึกที่

ดีมากแก่เฮเลน ซึ่งเธอบรรยายว่า “ความจริงอันแสนจะงดงามนี้ได้บังเกิดขึ้นในจิตใจข้าพเจ้าทันที ข้าพเจ้ารู้สึกว่ามีเส้นหลายเส้นที่มองไม่เห็นซึ่งโยงระหว่างดวงวิญญาณของข้าพเจ้ากับของผู้อื่น”

การรับรู้สิ่งที่เป็นนามธรรมได้ทำให้เฮเลนรู้จักความจริงที่เป็น “ความรู้สึก” อันบังเกิดในจิตใจได้ และมั่นใจในความสัมพันธ์ที่เธอมีกับคนอื่น ๆ อย่างมีความหมาย นับเป็นการสถาปนา “การมีตัวตน” ของเธอไว้ในโลกใบเดียวกับคนอื่น ๆ ซึ่งมันยังเพิ่มความรู้สึกมั่นคงในการดำรงอยู่ในโลกนี้ของเธอมากยิ่งขึ้น การเรียนรู้ของเฮเลนใช้เวลานานหลายปี มากกว่าเด็กธรรมดา ด้วยการฝึกซ้ำ ๆ และการเลียนแบบ แต่การแลกเปลี่ยนความคิดเป็นสิ่งที่เฮเลนยังทำไม่ได้ ซึ่งครูจะคอยกระตุ้นให้เฮเลนคิดและไตร่ตรอง เพื่อจะมีส่วนในการสนทนา ซึ่งนานมากกว่าเธอจะสามารถคิดและเป็นผู้ริเริ่มได้ และรู้ว่าสิ่งใดควรพูดควรทำ ในกาลเทศะอย่างไร ทั้งนี้เพราะเธอไม่สามารถได้ยินน้ำเสียงหนักเบาของผู้พูด หรือสีหน้าที่แสดงอารมณ์ สิ่งที่เธอทำได้เป็นเพียงการใช้กระแสจิตต่อทุกเรื่อง ที่ผู้อื่นพูดกับเธอ และคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้ช่วยให้ภาพประสบการณ์ชีวิตของเธอถูกฝังลึกเข้าไปในความคิด

การรับรู้แบบใหม่: การอ่าน/เขียนอักษรนูน และภาวะการเป็นผู้กระทำ

การเรียนรู้จากอักษรนูนเพื่อเรียนรู้ข้อความที่ยาวและมีความหมาย ชับซ้อนมากขึ้นเป็นขั้นต่อไปของการศึกษาของเฮเลน ซึ่งช่วยให้เธอเรียนรู้การแต่งประโยคด้วย ในการเรียนรู้เธอต้องแสดงการกระทำตามข้อความประโยคนั้น ด้วยเพื่อให้เกิดความเข้าใจ เช่น เธอต้องเอากล่าวว่า “เด็กหญิง” ถัดคิดเนื้อของ

เธอ แล้วเธอก็ถูกให้เข้าไปอยู่ในตู้ เพื่อจะเข้าใจประโยคที่ว่า “เด็กหญิงอยู่ในตู้เสื้อผ้า” ซึ่งระหว่างที่เรียนเธอก็คิดว่านี่คือการเล่นเกมที่สนุกมาก และในที่สุดเธอก็เริ่มการอ่านหนังสือได้ ทำให้โลกของการรับรู้ของเธอกว้างไกลและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น แต่การเรียนรู่วิชาไวยากรณ์และการคำนวณก็ยังคงเป็นสิ่งที่ เป็นปัญหา กับเธออย่างมาก

การที่เฮเลนสามารถเขียนหนังสือได้ทำให้มีทางเลือกในการที่จะแสดง ความหมายภายในของเธอออกสู่โลกภายนอกเพื่อแลกเปลี่ยนกับคนอื่นได้มากขึ้น เสมือนว่ากระบวนการรับรู้โลกผ่านประสาทสัมผัสที่จำกัดของเธอเป็นไปได้อย่างคล่อง กระบวนการแล้ว เธอสามารถเข้าร่วมในกระบวนการสร้างและใช้ความรู้และความ จริงในสังคมร่วมกับคนอื่น ๆ ได้แล้ว โดยการยอมเข้าไปอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของ ภาษาใหม่อย่างสมบูรณ์

แอนได้สอนเฮเลนด้วยการเริ่มให้เธอรู้อักษรต่าง ๆ ที่มีความหมายทั้ง รูปธรรมและนามธรรม สอนให้เธอรู้อักษรอ่านและเขียนตัวอักษรเบรลล์ ซึ่งทำให้ เฮเลนสามารถเรียนรู้จากการอ่านและสามารถสื่อสารด้วยการเขียนได้ แอนและ เฮเลนเรียนรู้อย่างรวดเร็วโดยไป ๆ มา ๆ ระหว่างบ้านกับสถาบันเพอร์กินส์อยู่ ประมาณ 3 ปี เฮเลนได้เรียนวิชาใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น เช่น ภาษาฝรั่งเศส ลาดิน สัตววิทยา ซึ่งเป็นวิชาที่มีคำสอนอยู่ในสถาบันเพอร์กินส์ เมื่อเธออายุได้ 11 ปีเธอก็สามารถอ่านนวนิยาย บทละคร และบทกวีภาษาเบรลล์ได้อย่างคล่องแคล่ว และเริ่มเขียนเรื่องของตัวเองได้

สิ่งหนึ่งที่เฮเลนยอมรับและรู้สึกกลัวในระหว่างการเรียนรู้ภาษา โดยเฉพาะการพยายามใช้ภาษาในบทบาทที่เสมือนเป็นผู้สร้างหรือผู้กระทำการด้วย

การเขียนหนังสือ นั่นคือ ภาษาที่เธอเคยได้รับรู้มาครั้งหนึ่งแล้วนั้น มันจะฝังแน่นเข้าไปในสมองของเธอ แม้จะเป็นเวลานาน จนไม่มีใครรู้ที่มาของมันแม้แต่ตัวเธอเอง ซึ่งนับแต่เธอถูกกล่าวหาว่างานเขียนของเธอไปลอกเลียนมาจากความคิดของคนอื่น ทั้ง ๆ ที่เธอเขียนมันขึ้นมาเอง มันทำให้เธอไม่กล้าคิดจะยุ่งเกี่ยวกับการเขียนอยู่นาน เธอเล่าว่าเธอรู้สึกหวาดกลัวอยู่ตลอดเวลาว่าสิ่งที่เธอเขียนออกมานั้น อาจไม่ใช่มาจากความคิดของเธอเอง และแม้การเขียนจดหมายถึงแม่เธอก็อดหวาดกลัวไม่ได้ ต้องอ่านทวนซ้ำแล้วซ้ำอีก เพื่อให้แน่ใจว่าไม่ได้เก็บเรื่องเหล่านั้นมาจากหนังสือเล่มใดที่เธอเคยอ่าน ซึ่งเหตุการณ์นี้ทำให้เฮเลนเริ่มรู้สึกว่แท้จริงแล้วเธอไม่ได้มีอิสระในการใช้ภาษาและไม่ได้มีอำนาจเด็ดขาดในการเป็นผู้กระทำการใด ๆ เลยในโลกนี้

เฮเลนคิดว่าเธอได้เรียนรู้เรื่องชีวิตจากธรรมชาติและสิ่งรอบ ๆ ตัว ซึ่งแต่ก่อนเธอเคยคิดว่าเธอเป็นวัตถุเล็ก ๆ อย่างหนึ่งซึ่งไม่มีความหมายสำคัญประการใด แต่เมื่อครูได้สอนวิธีการต่าง ๆ ในการรับรู้เพื่อใช้ร่วมกับประสาทสัมผัสที่เธอมีอยู่ ทำให้กำแพงที่กั้นตัวเธอไว้จากโลกภายนอกถูกทำลายลง ซึ่งช่วยให้เธอเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ในสังคมและมีความเจริญงอกงามขึ้น การก้าวสู่โลกกว้างที่มีกฎเกณฑ์ทางภาษาซึ่งเฮเลนต้องสื่อสารด้วยวิธีการที่ยุ่งยากกว่าคนธรรมดาอื่น ๆ การดำเนินชีวิตก็ต้องพึ่งพาและเป็นไปตามวิถีทางโลกที่คนอื่นยึดถืออยู่ก่อนหน้าแล้ว นี่เองที่ทำให้สภาวะการเป็นประธานหรือผู้กระทำการของเฮเลนเป็นไปได้ ดังที่เฮเลนสะท้อนว่า

สำหรับครูแอน ซัลลิแวน ของข้าพเจ้าผู้นี้ ท่านอยู่ใกล้ชิดกับข้าพเจ้า จนข้าพเจ้าไม่เคยคิดเลยว่า ข้าพเจ้าจะแยกตัวเองออกจากครูได้

ข้าพเจ้าไม่สามารถจะแยกแยะได้ว่าความชื่นชมยินดีอันมากมายเหลือ
จะกล่าวในสิ่งสวยงามทั้งหลายนั้น เกิดขึ้นเพราะธรรมชาติในตัว
ข้าพเจ้าเองหรือเกิดขึ้นเนื่องจากอิทธิพลของครู ข้าพเจ้ารู้แต่เพียงว่า
เราสองคนไม่สามารถแยกจากกันได้ และชีวิตของข้าพเจ้านั้นเป็นของ
ครู ส่วนที่ดีที่สุดของข้าพเจ้านั้นเป็นสิ่งที่ครูปั้นขึ้นมา ไม่ใช่เพราะ
ข้าพเจ้ามีพรสวรรค์แต่ประการใด ครูผู้เดียวเป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้นมา
ด้วยความรักอย่างจริงใจ

แต่การได้ไปพบและพูดคุยกับเพื่อนคาบอดรุ่นราวคราวเดียวกัน ด้วย
ภาษาของเธอเองที่สถาบันเพอร์กินส์สำหรับคนตาบอด ทำให้เฮเลนมีความ
สุขมาก ซึ่งเธอบอกว่าที่ผ่านมามีความรู้สึกเหมือนเป็นชาวต่างชาติที่ใช้ภาษาที่ค้อง
มีล่ามแปลมานานแล้ว ในครั้งนั้นเวลาที่คุยกันเพื่อนของเธอจะวางมือลงบนมือ
ของเธอเพื่อให้เธอสะกดคำ อย่างไรก็ตาม สำหรับเพื่อนของเธอแม้เขาจะตาบอด
เหมือนกัน แต่เขาก็ยังมี “สายตาดูใจที่สอง” คือการเห็นผ่านเสียงของคำบอก
เล่า การได้พบปะกับผู้คนมากหน้าหลายตาและได้คุยกับเขา มีการติดต่อเข้าใจ
กันเกิดขึ้น เป็นสิ่งมหัศจรรย์สำหรับเฮเลน มันทำให้จิตใจที่แห้งแล้งเพราะ
ถูกทอดทิ้งของเธอได้ชุ่มฉ่ำ เบิกบานขึ้นดังกุหลาบแรกแย้ม

การฝึกพูด: เพื่อขยายวงการรับรู้ชีวิตประจำวัน และ “ความไม่แตกต่าง”

แม้เฮเลนจะสามารถอ่านและเขียนได้แล้ว แต่เธอยังพยายามฝึกเปล่ง
เสียงเพื่อจะพูดให้ได้ ขณะที่พยายามทำเสียงนั้นเธอก็จะใช้มือหนึ่งจับที่คอและ
อีกมือหนึ่งจับที่ริมฝีปาก เพื่อจะคลำเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของริมฝีปาก
และเธอก็ชอบสัมผัสแมวและสุนัขเมื่อมันส่งเสียงขู่และเห่า หรือแตะที่คอของ
นักร้อง หรือบนเปียโนเมื่อมีคนกำลังตีคีย์บอร์ด

เฮเลนกล่าวว่าเธอรู้มานานแล้วว่า มนุษย์นั้นใช้เครื่องหมายการติดต่อที่แตกต่างจากของเธอ และเธอก็รู้ว่าเด็กหูหนวกนั้นสามารถสอนให้พูดได้ เธอเองก็รู้สึกอยู่เสมอว่ายังไม่พอใจต่อวิธีการสื่อความหมายที่เป็นอยู่ เพราะมันยังให้ความรู้แคบไม่กว้าง ความรู้สึกเช่นนี้บีบบังคับจิตใจเธอมาก อยากจะหาวิธีอื่นเข้ามาแทนที่ เธอจึงพยายามใช้ปากและเสียง ซึ่งเพื่อน ๆ ไม่เห็นด้วยและเปรียบเธอเหมือนนกเล็ก ๆ ที่บินค้ำแรงลม แต่การได้ฟังเรื่องของแรคนิลด์ คาทา เด็กหูหนวกและคาบอคอินนอร์เวย์ที่ได้รับการสอนพูด ทำให้เธอตัดสินใจแน่วแน่ว่าจะเรียนพูดให้ได้ ครูจึงพาเธอไปเรียนกับ นางซารา ฟูลเลอร์ ครูใหญ่โรงเรียนฮอเรส มาน ซึ่งวิธีการสอนคือ ครูซาราให้เฮเลนใช้มือลูบไปบนใบหน้าของครูเบา ๆ ให้คลำตำแหน่งของลิ้น ริมฝีปาก เมื่อครูกำลังเปล่งเสียงออกมา ซึ่งเฮเลนเล่าว่าเธอรู้สึกกระตือรือร้นมากที่จะเลียนแบบการเคลื่อนไหวทุก ๆ อย่าง

เมื่อความเป็น “ตัวตน” ของเฮเลนได้คกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ทางภาษาของโลกที่คนทั่วไปใช้กันแล้วคามแนวคิดโครงสร้างนิยม หรือคกอยู่ใต้อำนาจการบงการของเทคโนโลยีและวาทกรรมที่เธอรับรู้ผ่านวิธีการสื่อสารเฉพาะตามแนวคิดหลังโครงสร้างนิยม กฎเกณฑ์หรืออำนาจเหล่านั้นได้กำหนดให้เธอต้องมีวิถีคิดและวิถีการดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ เธอรู้ว่าทุกคนในครอบครัวเธอสื่อสารกันด้วยการพูด และการที่เธอพูดไม่ได้นั้น สร้าง “ความแตกต่าง” ที่มีความหมายไปในทางลบให้กับทุกคน ซึ่งในระยะแรก ๆ อาจไม่ใช่ปัญหาของเฮเลน แต่เมื่อเธอเข้าใจความหมายเป็นเช่นเดียวกับคนอื่นแล้ว เธอจึงต้องการที่จะพูดได้ และอำนาจกฎเกณฑ์และวาทกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นตัวขับเคลื่อนให้เธอเกิดความมานะพยายามจนประสบความสำเร็จ และความสำเร็จก็มีความหมายอย่างยิ่งต่อทุกคนในครอบครัวรวมทั้งตัวเธอเองด้วย นอกเหนือจากนั้น

เมื่อเธอสามารถพูดให้คนอื่นรู้เรื่องได้ เธอก็สามารถพูดสื่อสารกับผู้คนได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านล่าม ซึ่งมันทำให้เธอรู้สึกเป็นผู้กำหนดหรือผู้ปฏิบัติการทางสังคมด้วยตัวเธอเองมากยิ่งขึ้น ดังที่เธอบรรยายไว้ว่า

ความยากลำบากเป็นพิเศษที่ข้าพเจ้าได้พยายามต่อสู้เอาชนะในการอ่านริมฝีปากครู (เนื่องจากข้าพเจ้ามองไม่เห็น) ก็คือข้าพเจ้าต้องใช้นิ้วมือทั้งหมด ใช้ความรู้สึกของการสัมผัสจับการสั่นสะเทือนของลำคอ การเคลื่อนไหวปากและสีหน้าของครู แล้วจึงฝึกโดยเลียนแบบการเคลื่อนไหวนั้นโดยการเปล่งเสียงให้เกิดการเคลื่อนไหวและสั่นสะเทือนเช่นเดียวกัน ซึ่งต้องทำซ้ำ ๆ ซาก ๆ จนกว่าจะเปล่งเสียงได้ถูกต้อง... บางครั้งข้าพเจ้ารู้สึกเหนื่อยอ่อนใจ ห้อถอย แต่เมื่อนึกถึงบุคคลผู้เป็นที่รักของข้าพเจ้าที่บ้านว่าทุกคนจะภาคภูมิใจในความสำเร็จของข้าพเจ้าเพียงใด ถ้าข้าพเจ้าสามารถพูดได้... น้องเล็กของเราจะเข้าใจภาษาที่เราใช้กับแกแน่ ๆ ในคราวนี้... ข้าพเจ้าไม่รู้สึกท้อแท้หมดหวังในชีวิตอีกแล้ว เมื่อได้พูดกับแม่ และได้รับการตอบสนองโดยแม่พูดตอบข้าพเจ้า

เธอเล่าว่าเธอไม่เคยลิ้มความรู้สึกชื่นชมยินดี เมื่อรู้ว่าคนสามารถเปล่งเสียงพูดคำแรกออกมาได้ มันเป็นความรู้สึกคล้าย ๆ กับว่าได้เดินออกมาจากคุกแห่งความเจ็บที่ไม่เคยได้ยินสรรพสำเนียงใด ๆ แม้สำเนียงของความรักก็ไม่เคยได้ยิน แม้เสียงเพลงจากนก หรือแม้แต่เสียงคนตรีซึ่งสามารถแหวกความเจ็บของอากาศให้สั่นสะท้านหัวใจได้ เมื่อเธอสามารถเรียกมิลเดรดน้องสาวแล้วมิลเดรดก็วิ่งมาหาเธอ หรือเมื่อเห็นสุนัขเชื่อฟังคำสั่งของเธอโดยดี จึงเป็นความสุขอย่างชนิดที่เธอไม่รู้จะกล่าวอย่างไรถูก มันเป็นความสุขที่รู้ว่าตัวเองสามารถติดต่อกับคนอื่นได้โดยไม่ต้องผ่านล่ามมาคอยช่วย ความรู้สึกที่สามารถพูดให้คนอื่นรู้เรื่องโดยไม่ต้องผ่านล่าม ความสุขเช่นนี้ทำให้เธอเลิกการใช้นิ้วมือไปชั่วขณะ

และในวันที่เธอลงจากรถไฟและทุกคนในครอบครัวของเธอยืนอยู่ต่อหน้าเธอ ดวงตาของเธอเต็มไปด้วยน้ำตาแห่งความตื่นตัน เมื่อแม่จួយเธอไปกอดและพูดอะไรไม่ออกไปครู่หนึ่ง ด้วยความยินดีต่อคำพูดทุกคำที่เธอพูดกับแม่และมิตรคนน้องสาว ได้จួយมืออีกข้างหนึ่งของเธอไปจับและเดินเร็ว ๆ อยู่ข้าง ๆ พ่อแสดงความภูมิใจและความรักที่มีต่อเธอด้วยการยื่นมือเธออยู่เงิบ ๆ ชั่วครู่ใหญ่

เฮเลนคิดว่าไม่มีอะไรสวยงามไปกว่าความจริงที่ยั่งยืนของภาพพจน์และอารมณ์ที่ได้ปรากฏออกมาเป็นภาษา และเมื่อคน ๆ หนึ่งกำลังคุ้นเคยกับภาษานั้น ความคิดหนึ่งซึ่งส่องลอยมาจากแดนไกล ในที่สุดเขาก็จะสามารถกระชับความคิดเหล่านั้นให้แจ่มชัดขึ้นได้ และความมั่งคั่งของภาษานั้นทำให้เธอเกิดความรู้สึกพึงพอใจ ในเวลาต่อมาเฮเลนได้เรียนรู้ภาษามากมาย เช่น ลาติน ฝรั่งเศส เยอรมัน และภาษาอังกฤษ แรงกดดันภายในตัวของเฮเลนที่มีอำนาจเหนือกว่าคำตักเตือนหรือคำแนะนำจากเพื่อน และเหนือกว่าแม้จิตใจของเธอเอง ทำให้เธอสมัครเรียนในการคืนชนเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย และได้เร่งเร้าให้เฮเลนพยายามทำทุกอย่างที่จะทำให้เธอเท่าเทียมกับคนสามัญธรรมดาทั่วไปที่สามารถมองเห็นและได้ยิน

เฮเลนเทียบเคียงเรื่องนี้กับคำกล่าวของนักปราชญ์ชาวโรมัน ซึ่งกล่าวว่า “การถูกเนรเทศออกจากโรม หมายถึง การอยู่นอกกรุงโรมนั่นเอง” ซึ่งคล้ายกับเธอที่ถูกเนรเทศไปอยู่ห่างไกลจากอารยธรรมและความรู้ทั้งหมด จึงทำให้เธอจำต้องหาทางลัดเพื่อขวนขวายหาความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเธอคิดว่าในมหาวิทยาลัยนั้นมีหลายสิ่งหลายอย่างที่จะนำทางให้เธอได้มีโอกาสสัมผัสกับเพื่อนหญิงผู้มีความคิด มีความรัก และคืนชนต่อสู้เหมือนกับเธอ เฮเลนมีความเห็นว่า ในอาณาจักรแห่งความคิดนั้นเธอมีอิสรภาพดังเช่นคนธรรมดาทั่วไป

ความสุข ความเศร้าทั้งหลายคลุกเคล้าอยู่ในโลกแห่งความจริงนี้ แต่เมื่อเข้าเรียน
ไปได้ระยะหนึ่ง เธอเริ่มรู้สึกว่าการเข้าเรียนไม่ใช่เป็นสถานที่น่ามหัศจรรย์
พิศวงเหมือนดังที่เคยฝันไว้เสียแล้ว สิ่งที่เธอคิดในขณะนั้นคือ การไม่มีเวลา
เป็นของตนเอง มันเป็นการไปเรียนหนังสือเท่านั้น เราไม่มีเวลาคิดเลย

ประสบการณ์ชีวิตในโลกกว้าง

แม้ว่าเฮเลนจะสำเร็จการศึกษาแล้ว แต่แอน ซัลลิแวนก็ยังทำหน้าที่
ผู้ช่วยเหลือเธออยู่ตลอดมา เฮเลนเริ่มงานด้วยการเขียนหนังสือควบคู่กับการ
บริการสาธารณะตามคำเชิญ ตลอดจนการเข้าร่วมเป็นกรรมการคนตาบอดและ
ร่วมการรณรงค์ เพื่อให้สังคมเปิดโอกาสและปฏิบัติต่อคนตาบอดให้ดีกว่าเดิม
ด้วย จนกระทั่ง 6 ปี หลังจบจากมหาวิทยาลัย (ค.ศ. 1909) เธอก็ได้เข้าร่วม
เป็นสมาชิกพรรคสังคมนิยมอเมริกา โดยความช่วยเหลือของจอห์น มาซี สามี
ของแอน ซัลลิแวน เฮเลนได้เข้าร่วมรณรงค์เรียกร้องเพื่อสิทธิสตรีและผู้ไร้แรง
งาน เรียกร้องให้ยกเลิกกฎหมายประหารชีวิตและการห้ามจ้างเด็กเล็กทำงาน
ซึ่งการสนับสนุนของเฮเลนมีพื้นฐานมาจากเหตุผลด้านมนุษยธรรม เธอต้อง
การให้ความเสมอภาค ความเห็นอกเห็นใจ ความยุติธรรม และความรักเข้า
มาแทนที่ความไม่เท่าเทียม อภิสิทธิ์ และการละเลย¹⁵ รวมทั้งเขียนบทความ
ในหัวข้อเกี่ยวกับสิทธิสังคมนิยมด้วย

¹⁵ ฟิโอน่า แมคโดนัลด์, *เฮเลน เคลเลอร์: หญิงบอดมหัศจรรย์*, แปลและ
เรียบเรียงโดย ทศนีย์ วีระภาสพงษ์ (กรุงเทพฯ: คอกหญ้า, 2540). แปลจาก Fiona
Macdonald, *Helen Keller: The deaf and blind woman who conquered her
disabilities and devoted her life to campaign for other people* (1997).

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 (1914-1918) เธอได้เข้าร่วมการเรียกร้อง สันติภาพซึ่งจัดตั้งโดยองค์กรผู้ใช้แรงงานนานาชาติ เฮเลนเจาะจงชี้ให้เห็น ประเด็นความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ ที่รัฐทุ่มเทเพื่อการซื้ออาวุธและอุปกรณ์ สงครามให้ทหารอเมริกันเพื่อประทัดประหารกัน ว่ามันจะดีกว่าหากเงินทองเหล่านั้นจะถูกนำมาใช้จ่ายเพื่อชีวิตผู้คนที่ยากไร้ เจ็บป่วย และพิการ หลังจากการ ร่วมเรียกร้องอย่างเปิดเผยครั้งนี้ เธอจึงตัดสินใจที่จะลดการแสดงออกทางการเมืองเพื่อจะได้ทำงานช่วยเหลือคนพิการหูหนวกคาบอดได้มากขึ้น และในปี ค.ศ. 1932 เฮเลนได้รับรางวัล “ผู้หญิงที่มีผลงานมากที่สุดแห่งปี” จากหนังสือพิมพ์ *พิกทอเรียล รีวิว* และได้รับปริญญาเกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาหลายแห่ง ซึ่งมูลนิธิเพื่อคนคาบอดแห่งชาติอเมริกาบอกว่า พวกเขาเอาใจใส่ดูแลเฮเลนเยี่ยม “สมบัติแห่งชาติ”

หลังจากแอน ซัลลิแวนเสียชีวิตจากเฮเลนไปในปี ค.ศ. 1936 ด้วย โรควัลโรค พอลลีน ทอมสันก็เข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยแทน และเสียชีวิต ในปี ค.ศ. 1960 นับจากนั้นมาเฮเลนก็ได้รับการดูแลจากหลายๆ ส่วนตัวและ นางพยาบาล ในปีถัดมาเฮเลนล้มป่วยด้วยโรคหัวใจ ทำให้ความสามารถในการ ติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นลดลงไปด้วย ช่วงสุดท้ายของชีวิตเธอจึงอยู่อย่างโดดเดี่ยว เช่นเดียวกับตอนที่เธอยังเด็กก่อนที่แอน ซัลลิแวน จะเข้ามาสอนวิธีสื่อสารกับ คนอื่นให้เธอ เฮเลนเสียชีวิตที่บ้านอย่างสงบในวัย 88 ปีใน ค.ศ. 1968 ร่างของ เธอถูกฝังอยู่ในสุสานแห่งชาติอเมริกา ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ได้รับเกียรติสูงสุดนี้เพื่อเป็นการระลึกถึงความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ ในฐานะสตรีคนหนึ่งที่มีผู้ให้ ความเคารพมากที่สุดในต้นศตวรรษที่ 20

การก้าวเข้าไปอยู่ในสนามความหมายของภาษาพูด/เขียน ที่มีตัวอักษร หรือคำเป็นตัวกำหนดความหมายและความเป็นรูปธรรมในโลกแห่งวัตถุของ เฮเลนนั้นเต็มไปด้วยความยากลำบาก เพราะความที่เธอมีระบบประสาทสัมผัสที่ไม่เอื้อต่อการใช้ภาษานั้น และเป็นการพาตัวเองเข้าไปอยู่ภายใต้อำนาจแห่งภาษา และวาทกรรมแห่งโลกกว้างนั้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นการสร้าง “ตัวตน” ของเธอ ให้ “เหมือน” กับคนอื่น เพื่อจะไม่เป็น “ผู้ที่แตกต่าง” อีกต่อไป หรือการเข้าสู่การเรียนรู้ในระบบการศึกษาที่ “เวลา” เริ่มเข้ามามีบทบาทบีบคั้นการเรียนรู้ของเธอมากขึ้น ตลอดจนการดำรงชีวิตประจำวันที่ต้องมีผู้ช่วยเหลือตลอดเวลา จนบางครั้งเธอรู้สึกว่สิ่งที่เธอกระทำไปนั้นเป็นจากความคิดของเธอหรือไม่ แต่ทั้งหมดนั้นเธอก็ยอมรับมันและก้าวเดินไปในโลกกว้างอย่างมุ่งมั่นและสง่างาม ด้วยความรักและความผูกพันที่เธอมีต่อเพื่อนมนุษย์ หรืออาจเป็นได้ว่า ระบบคิดของเธอที่ได้ถูกหล่อหลอมขึ้นในสนามความหมายของภาษาที่ใช้โลกกว้างนั้น ได้พาเธอเข้าไปอยู่ใต้อำนาจของเทคโนโลยีและวาทกรรมแห่งยุคสมัยจนเธอ ดิ้นไม่หลุด

การสร้างความรู้/ความจริงทางสังคมสมัยใหม่: ผัสสะการรับรู้ที่ถูกลดทอน

การทำงานของประสาทสัมผัสต่าง ๆ (sense bases) ทั้ง 6 คู่ตามคำอธิบายทางพุทธ คือ ตา หู จมูก ลิ้น ร่างกาย และใจ ในแต่ละช่วงขณะของการรับรู้ ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างแยกส่วน แต่จะเกิดขึ้นอย่างผสมผสานและได้ตอบกันไปมาในกระบวนการวิภาษทางสังคม (social dialectic process) จนเกิดเป็นการรับรู้ทั้งกาย ใจ และจิตวิญญาณ ซึ่งได้ให้ความรู้/ความจริงเพื่อการดำรงชีวิต

ของมนุษย์ในสังคม โดยมีปรากฏการณ์ทางสังคมเป็นสิ่งที่รับรู้ (sense objects)

วิธีคิดที่มากับความเจริญก้าวหน้าของโลกที่ทันสมัย ได้ให้ความสำคัญต่อสิ่งที่รับรู้ (sense objects) เฉพาะที่สามารถสร้างความเป็นรูปธรรมเพื่อกำหนดตำแหน่งแห่งที่ในโลกแห่งวัตถุได้ ผ่านระบบสัญลักษณ์ที่เป็น “ภาษา” ซึ่งอธิบายความหมายของสรรพสิ่งด้วยตัวอักษรหรือคำ ที่นำไปสู่ความสามารถผลิตซ้ำการสื่อสารได้ นับเป็นวิธีสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ แต่วิธีคิดเช่นนี้ได้ลดทอนความสนใจและการใช้ผัสสะเพื่อการรับรู้ของมนุษย์ให้เหลือเพียงการได้ยินและการมองเห็น ซึ่งมันอาจช่วยขยายมิติทางพื้นที่และเวลาของการดำรงอยู่ของมนุษย์ออกไปอย่างไร้ขอบเขต แต่ขณะเดียวกันมันก็ทำให้มนุษย์มีมิติของความสัมพันธ์ผูกพันกันด้วยผัสสะการรับรู้อื่นน้อยลง มีความเป็นปัจเจกสูงขึ้น จนทำให้ความเป็นมนุษย์และการดำรงอยู่อย่างเกื้อกูลกันค่อย ๆ ลดลงไปทีละน้อย ๆ โดยเราไม่รู้ตัว ทั้งนี้เพราะชุดความรู้/ความจริงเพื่อการดำรงชีวิตก็จะถูกจำกัด และถูกผลิตซ้ำวนเวียนอยู่ในสนามความหมายเดิม ๆ เป็นส่วนใหญ่

ในระบบสังคมวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยผู้คนที่มิชู้การทำงาน ของประสาทสัมผัสหลากหลายลักษณะ การยอมให้มีระบบสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารเพียงระบบเดียวเป็นคว้สร้างสนามความหมาย ย่อมเป็นการปิดกั้นคนส่วนหนึ่งไม่ให้สามารถเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างความรู้และความจริงทางสังคม ขณะเดียวกันก็เป็นปิดกั้นตัวเองของคนส่วนใหญ่ ด้วยการลดทอนศักยภาพการรับรู้ของระบบประสาทสัมผัสให้ด้อยกว่าที่สามารถจะเป็นได้

ผัสสะ การรับรู้ และประสบการณ์ชีวิตของเฮเลน เคลเลอร์ ซึ่งเป็นคนพิการที่มองไม่เห็นและไม่สามารถได้ยินเสียง หลังจากที่เธอได้มีโอกาสใช้

ประสาทการรับรู้ที่สมบูรณ์ทั้ง 6 ด้าน คือ ตา หู จมูก ลิ้น ร่างกาย และใจ
รับรู้และสื่อสารกับโลกภายนอกและผู้คนในช่วง 19 เดือนแรกของชีวิต โดยที่
ภาษาที่เธอใช้ในการสื่อสารกับผู้คนในวัยก่อน 19 เดือน ยังพัฒนาไม่สมบูรณ์
จนถึงขั้นที่จะเข้าสู่สนามความหมายเดียวกันกับคนอื่นในสังคมได้ แต่เธอก็มี
ความทรงจำของการรับรู้เหล่านั้น ซึ่งเมื่อเธอเสียประสาทสัมผัสด้านการมองเห็น
และการได้ยินไป ทำให้เธอรู้สึกได้อย่างชัดเจนถึงการรับรู้ที่แตกต่างกัน แต่อย่าง
ไรก็ตาม การรับรู้โลกภายนอกก็ยังคงเป็นไปได้และกระบวนการสื่อสารโต้ตอบ
กับคนอื่นในสังคมก็ยังเกิดขึ้นได้ ด้วยระบบสัญญาณหรือภาษาที่เธอเป็นผู้กำหนด
ขึ้นเอง และมันสามารถรับใช้การดำเนินชีวิตของเธอได้ดีพอสมควร หากไม่มี
ระบบสัญญาณหรือภาษาอื่นที่มีอำนาจเหนือกว่ามากก็ตาม

ระบบสัญญาณหรือภาษาที่สร้างสนามความหมายให้กับกระบวนการโต้
ตอบทางสังคม เพื่อสร้างความรู้ความจริงทางสังคมนั้น มีรากฐานจากวัฒนธรรม
ที่ทำให้คุณค่าความสำคัญกับเวลามากกว่าระยะทางในมิติของความสัมพันธ์ และ
เชื่อมั่นในสิ่งที่เห็นประจักษ์ได้ด้วยตา ดังนั้นภาษาจึงแสดงออกในลักษณะของ
ตัวอักษรและภาพที่เป็นรูปธรรม เชื่อมโยงการพูดให้ได้ยินหรือการเขียนให้เห็น
และอ่านได้ ซึ่งเวลาที่ใช้ในการสื่อสารจะน้อยกว่าการสื่อสารด้วยสัญญาณอื่น ๆ เช่น
ภาษากาย-ภาษามือ หรือการสัมผัส-คมกลิ่น ซึ่งกลุ่มหลังนี้จะใช้สื่อสารได้ในวงที่
แคบกว่า ใช้เวลามากกว่า และไม่ค่อยมีภาษาที่จะใช้แทนอย่างมีความหมายมาก
นัก ความเหลื่อมล้ำของระบบภาษาทั้งสองนี้เมื่อมันมาปฏิบัติกรบนพื้นที่ที่ซ้อน
ทับกัน ย่อมก่อให้เกิดการทำทลายและคุกคามกันและกัน สนามความหมายของ
ภาษาที่มีอำนาจเหนือกว่าหรือรับใช้คนส่วนใหญ่ มักจะเป็นฝ่ายที่ได้ชัยชนะและ

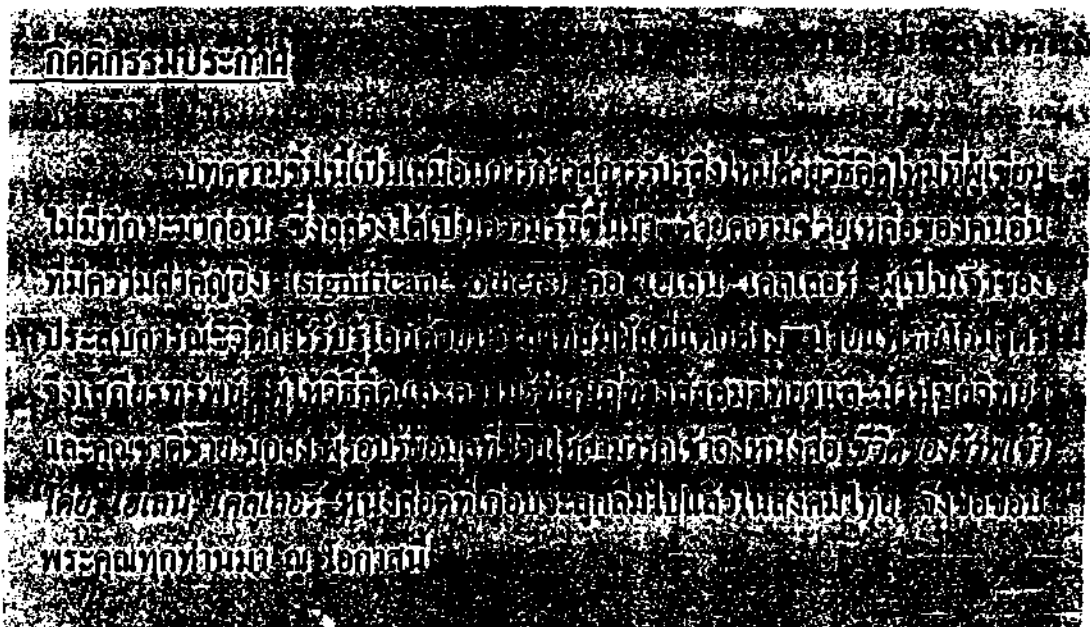
ครอบงำอีกภาษาหนึ่ง ความรู้ที่ถูกสร้างจากภาษาที่ด้อยกว่าก็จะถูกกดทับไว้ด้วยเช่นกัน

แต่การที่เฮเลนได้พยายามเคลื่อนย้ายตัวเองเข้าสู่สนามความหมายที่คนธรรมดาทั่วไปใช้กันอยู่นั้น เป็นไปได้ว่า เพราะเธอต้องการหลุดพ้นจากภาวะที่คิดว่าตัวเองไร้ความหมายและไม่สามารถเป็นผู้กระทำการได้อย่างสมบูรณ์เนื่องจากอยู่นอกขอบเขตของสนามความหมายนั้น แต่เมื่อเธอได้เรียนรู้จนสามารถเข้าไปอยู่ในสนามความหมายเดียวกันแล้ว เธอได้เป็นผู้กระทำการอย่างสมบูรณ์จริงหรือ ในเมื่อเธอเองก็ถูกผลักดันให้วิ่งไปตามวิถีทางที่สนามความหมายของภาษานั้นเป็นผู้กำหนด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเขียนหนังสือ การฝึกพูด การเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย เป็นต้น นอกจากนั้นการดำรงชีวิตในสนามความหมายนี้เธอก็ยังจำเป็นต้องมีผู้ช่วยตลอดชีวิต คุณเหมือนเธอจะมีอิสระน้อยกว่าเมื่อครั้งที่เธอใช้ชีวิตอยู่กับแม่และเด็กชายมาร์ธาที่บ้านของเธอเสียอีก

คุณเหมือนว่าสิ่งที่เป็แรงผลักดันที่สำคัญที่สุดในการต่อสู้ในชีวิตของเธอจะเป็นความต้องการที่จะสร้างความชัดเจนและความมั่นคงให้กับสายใยความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับคนที่เธอรัก นั่นคือเธอต้องการสร้างความหมายของ “ตัวเธอ” ให้ปรากฏขึ้นในสนามความหมายของคนที่เธอรัก และเพื่อให้เธอสื่อสารได้ตอบกับคนเหล่านั้นได้

การเข้าใจว่าแม้คนหูหนวกและคนตาบอดจะใช้ผัสสะการรับรู้ที่แตกต่างในการสร้างความรู้และความจริงเพื่อการดำรงชีวิต แต่เขาก็มิได้แตกต่างจาก “คนปกติ” ในแง่ที่ว่า ต่างก็มีชีวิตอยู่ในโลกแห่งความจริงที่ถูกสร้างขึ้นทั้งจากวัฒนธรรมและจากผัสสะการรับรู้ ความรู้นี้จะทำให้เราตระหนักในศักยภาพและ

คุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีร่วมกันท่ามกลางความแตกต่าง และยังจะนำไปสู่ความตระหนักในคุณค่าของการที่จะรับรู้มิติอื่นของความเป็นจริงในโลก ที่อาจไม่สามารถมองเห็นด้วยตาหรือได้ยินได้ด้วยหูของเรา อีกทั้งยังจะช่วยลดอคติเชิงผัสสะที่ดำรงอยู่อย่างซ่อนเร้นในสังคมอีกด้วย การยอมให้มีทางเลือกของการใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้ร่วมกันในสังคม เช่น “การพูดคุยกันด้วยใจ” หรือการตระหนักและยอมรับการใช้ “มือสื่อภาษา ตาสื่อหัวใจ” และ “การเห็นและแจ้งในจิตด้วยสัมผัสและการได้ยิน” น่าจะเป็นการช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของความเป็นมนุษย์และการอยู่ร่วมกันได้ดีขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ธงชัย วินิจจะกุล. “รายงานโครงการวิจัยเสริมหลักสูตรเรื่อง วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์แบบวงศาวิทยา (Genealogy).” (คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. เอกสารอัดสำเนา, 2534).
- ปรีดดา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล. “คำนำ: ชายขอบสังคมไทย.” ใน *ชีวิตชายขอบ: ตัวตนกับความหมาย* (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2545).
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). *พุทธธรรม: กฎธรรมชาติและคุณค่าสำหรับชีวิต* (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2538).
- ฟิโอน่า แมคโดนัลด์. *เฮเลน เคลเลอร์: หญิงบอดคนทศวรรษ. แปลและเรียบเรียงโดย ทศนีวี วีระภาสพงษ์* (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2540). แปลจาก Fiona Macdonald. *Helen Keller: The deaf and blind woman who conquered her disabilities and devoted her life to campaign for other people* (1997).
- วิจิต เปานิล. *พุทธกระบวนทัศน์: เพื่อสุขภาพและการเยียวยาในสังคมไทย* (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, แผนงานปรัชญาวิทยาศาสตร์และกระบวนทัศน์สุขภาพ, 2546).
- อภิชัย พันธเสน. *พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อัมรินทร์, 2544).
- เฮเลน เคลเลอร์. *ชีวิตของข้าพเจ้า. แปลโดย อภรณ์ ชาติบุรุษ* (พระนคร: ก้าวหน้า, 2512). จากเรื่องเดิมโดย Helen Keller. *The Story of My Life* (Part I) (New York: Doubleday, 1905).

ภาษาอังกฤษ

Benjamin, Walter. "The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction." in *Illuminations, Walter Benjamin: Essay and Reflections*. translated by Harry Zohn. edited by Hannah Arendt (New York: Schocken Books, 1969), pp. 217-251.

Berger, Peter & Thomas Luckman. *The Social Construction of Reality: A treatise in the sociology of knowledge* (New York: Anchor Books, 1969).

Howes, David. *The Varieties of Sensory Experiences: A Sourcebook in the Anthropology of the Senses* (Canada: University of Toronto Press, 1991).

Ong, Walter J. "The Shifting Sensorium." in *The Varieties of Sensory Experiences*, edited by David Howes (Canada: University of Toronto Press, 1991), pp. 25-30.

Seremetakis, Nadia C. *The Sense Still: Perception and Memory as Material Culture in Modernity* (Boulder, San Francisco, Oxford: Westview Press, 1994).